

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА
Кафедра інформаційних комунікацій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ О. А. Політова

«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА) РОБОТА

на тему:

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ ЗАСОБАМИ
КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
випускника освітнього ступеня «бакалавр»

Виконала:

студентка _____ курсу, групи _____

_____

(прізвище, ім'я та по батькові)

Науковий керівник:

_____

(науковий ступінь, вчене звання)

_____

(прізвище, ім'я та по батькові)

Київ-2025

РЕФЕРАТ

Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему: «Репрезентація образу жінки-воїтельки засобами культурно-просвітницької діяльності» включає 61 сторінку, 65 використаних джерел та містить 2 додатки.

Ключові слова: *жінка-воїтелька, архетип, історична пам'ять, гендерні ролі, сучасна українська література, виставкова діяльність.*

Об'єктом дослідження є архетип жінки-воїтельки у сучасній українській літературі, зокрема в художніх, документальних і публіцистичних текстах, що висвітлюють роль жінки в умовах війни. Також у драматургії та виставковій діяльності культурних установ.

Предмет дослідження – популяризація образу жінки-воїтельки в українській літературі, медіа, мистецтві та інших культурних практиках.

Мета дослідження полягає в аналізі процесу популяризації образу жінки-воїтельки через його репрезентацію у літературі, драматургії та книжкових та фото- виставках культурних установ, а також визначити його вплив на сучасне українське суспільство.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано методи аналізу й синтезу, контент-аналіз для вивчення художніх текстів і цифрових ресурсів, що стали об'єктами віртуальних виставок. Бібліографічний підхід було використано для пошуку джерельної бази, а метод узагальнення - для формулювання проміжних і підсумкових висновків.

Наукова робота присвячена аналізу репрезентації образу жінки-воїтельки у фото- й книжкових виставках та літературі. Дослідження охоплює способи візуалізації та літературної інтерпретації цього образу, а також механізми його популяризації через культурні та мистецькі ініціативи.

Результати роботи та їх новизна полягають у тому, що у роботі вперше комплексно проаналізовано способи репрезентації жінки-воїтельки в українських літературних творах, написаних після початку російсько-української війни, визначено ключові наративні стратегії та мотиви, виявлено роль таких текстів у формуванні національної ідентичності та колективної

пам'яті. Новизна також полягає у створенні віртуальної виставки як форми популяризації досліджуваної теми.

Практичне значення дослідження. Матеріали роботи можуть бути використані у діяльності бібліотек, музеїв, культурних та освітніх інституцій для створення інформаційних ресурсів, виставок, просвітницьких заходів, а також у викладанні літературознавчих і культурологічних дисциплін. Результати дослідження сприяють осмисленню ролі жінки в сучасному суспільстві та зміцненню гендерно-чутливого підходу в літературній комунікації.

ЗМІСТ

ВСТУП.. 4

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-
ВОЇТЕЛЬКИ.. 7

1.1 Історіографія дослідження образу жінки-воїтельки у роботах сучасників.
7

1.2 Джерельна база дослідження та ключові поняття..7

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ ІІ. ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ ТА ДРАМАТУРГІЇ

2.1 Репрезентація образу жінки-воїтельки в українській літературі

2.2 Образ жінки-воїтельки в сучасній українській драматургії

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ ІІІ. ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ ЯК СУБ'ЄКТ ВИСТАВКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ 21

3.1 Аналіз виставкової діяльності культурних установ. 21

3.2 Методологія створення тематичної віртуальної виставки. 24

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ.. 25

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: 27

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний український культурний простір, зокрема література, мистецтво та медіа, відображає глибокі суспільні трансформації, що відбуваються на тлі сучасних воєнних реалій. Під впливом змін переосмислення та нового сенсу набувають застарілі гендерні стереотипи про ролі жінок під час війни. Завше стереотипний образ жінки-берегині зазнає інакшого трактування – у сучасному українському культурному середовищі популярності та визнання набуває образ жінки-воїтельки. Його формування стимульоване героїзмом жінок та їхньої безпосередньої активної участі у жахливих реаліях України. Сьогодні цей образ еволюціонує, репрезентуючи архетип сильної та сміливої жінки, яка відважно захищає свою країну зі зброєю в руках. Така трансформація не лише є відгуком на історичні події та воєнну агресію проти України, але й сприяє подоланню гендерних стереотипів у суспільстві. Його репрезентація популяризуватиме та закріплюватиме образ жінки-воїтельки як актуального та дійсного символу національного наративу.

Зростання популярності цього архетипу спостерігається в сучасній українській літературі, де він набуває поширення та художнього осмислення. Письменники, поети та драматурги все частіше звертаються до теми жіночого героїзму, розкриваючи різні аспекти військового досвіду, моральної стійкості та національної ідентичності. Окрім літератури, важливу роль у популяризації образу жінки-воїтельки відіграють бібліотечні книжкові виставки, що знайомлять читачів із творами, присвяченими цій темі, а також ширший медійний простір, де формується сучасна візуальна культура національного героїчного жіночого образу.

Стан розробки проблеми. Концепції формування та змін образу під впливом історичних та соціо-культурних аспектів, його визначення та вплив на суспільство та культуру досліджуються у наукових працях, дисертаціях, дослідженнях Мар'яни Байдак [5], Ольги Башкирової [6], Мирослави Крупки [25], Софії Філоненко [49], Олени Шульги [58], Олени Бондарєвої [7], Тетяни Трофименко [46] та інших.

Метою дослідження є охарактеризувати та проаналізувати процес популяризації образу жінки-воїтельки через висвітлення його у фото- й книжкових виставках та літературі, його впливу на формування гендерної ідентичності в сучасному українському суспільстві.

Завдання дослідження:

- 1) дослідження способів репрезентації образу жінки-воїтельки у сучасному українському культурному інфополі, зокрема сучасній українській літературі та драматургії;
- 2) визначення тенденцій популяризації архетипу через виставкові проекти;
- 3) аналіз впливу цього архетипу на сприйняття гендерних ролей у сучасному українському суспільстві.

Об'єкт дослідження – архетип жінки-воїтельки у творах сучасної української літератури, драматургії та виставковій діяльності культурних установ.

Предметом дослідження є популяризація образу жінки-воїтельки в українській літературі, медіа, мистецтві та інших культурних практиках.

Методи дослідження. У роботі використано методи аналізу і синтезу, метод контент-аналізу для дослідження художніх творів та цифрових документів – об'єктів віртуальних виставок, бібліографічний метод для пошуку джерельної інформації, узагальнення – для формулювання проміжних та загальних висновків.

Інформаційною базою для проведення дослідження бакалаврської кваліфікаційної роботи стали: книги, воєнні щоденники, есе та проза Анни Шили, Ольги Кашпор, Анастасії Федченко, Євгенії Подобної, Тамари Горіха Зерня, Валерії Бурлакової, Надії Сухорукової, Тетяни Касьян, Ірини Никорак, Вікторії Покатіс, Валентини Розуменко, Міли Іванцової, Валерії Суботіної, Наталії Лелюх, Ірини Говорухи та Юлії Ілюхи.

Новизна отриманих результатів. У дослідженні здійснено аналіз образу жінки-воїтельки в українській прозі, документальних текстах, драматургії та

виставках, створених у контексті російсько-української війни. Робота виявляє специфіку художньої репрезентації жіночого бойового досвіду, виокремлює провідні теми, образи й наративні моделі. Особливу увагу приділено впливу репрезентації архетипу жінки-воїтельки на формування української національної ідентичності, історичної пам'яті та суспільного дискурсу. Новизна дослідження також полягає у розробці та апробації віртуальної книжкової виставки як інноваційного інструменту популяризації образу жінки-воїна в інформаційному просторі.

Практичне значення отриманих результатів кваліфікаційного дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути використані у бібліотечній, музейній, культурно-освітній та інформаційній діяльності для формування тематичних виставок, проведення патріотичних, просвітницьких і гендерно-чутливих заходів. Запропоновані підходи до аналізу художніх і документальних текстів сприятимуть подальшому осмисленню ролі жінки в умовах воєнного конфлікту та конструюванню актуального культурного наративу.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на X Всеукраїнській науковій студентській інтернет-конференції «Бібліотека, книга та медіа в сучасній культурі» (11 листопада 2024 р., сертифікат учасника від Київського столичного університету імені Бориса Грінченка) у доповіді «Репрезентація образу жінки-воїна як архетипу національної ідентичності».

У рамках дослідження було підготовлено роботу «Популяризація архетипу жінки-воїна у сучасному українському культурному інфопросторі» для Всеукраїнського конкурсу студентських наукових проєктів із галузі «Гендерні дослідження». За підсумками наукової конференції авторка отримала диплом переможця II ступеня. Також, у межах роботи, було створено віртуальну книжкову виставку «Жінка-воїн у сучасній українській літературі», яка пройшла апробацію у бібліотеці Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Авторка також взяла участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог» з роботою на тему: «Архетип жінки-воїтельки в драматургії».

За темою дослідження було опубліковано матеріали «Репрезентація образу жінки-воїна як архетипу національної ідентичності» у збірнику наукових праць «Молодий дослідник» (м. Київ, КСУБГ, 2025 р.):

Середа С. Р. Репрезентація образу жінки-воїна як архетипу національної ідентичності // Молодий дослідник. 2025. № 5. С. 151-155.

Структура роботи. Дипломна робота складається з реферату, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 65 найменувань та 2 додатків. Загальний обсяг роботи – 61 сторінка, з них основного тексту – 50 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ

1.1. Історіографія дослідження образу жінки-воїтельки у роботах сучасників

Популяризація образу жінки-воїтельки як архетипу у сучасному українському культурному інфополі займає важливе місце у процесі формування нових національних ідентичностей та переосмислення ролі жінок у суспільстві. Історія кожного народу чи нації має величезну кількість героїв, воїнів та лицарів. Проте для того, щоб бути визнаними сильними й незалежними воїтельками, жінкам не достатньо мати відповідний статус чи посаду. Однією з причин цього є статевий диморфізм, тобто анатомічні відмінності, що в контексті традиційних уявлень про силу часто призводять до обмежень у сприйнятті жінок як учасниць бойових дій. Однак справжня причина полягає у глибоких соціальних та культурних бар'єрах, закріплених в патріархальному суспільстві. Адже у такому середовищі, де в ролі героїв та захисників значна перевага надається чоловікам, внесок жінок досі систематично знецінюється, а їхні реальні досягнення ігноруються.

У період сучасних змін жінка радше виступає не як пасивний елемент суспільства чи просто фонові деталь, не як безмовна учасниця історичних подій, а як повноцінна особистість, що активно впливає на хід історії. Популяризація архетипу жінки-воїтельки в сучасному культурному контексті впливає на зміни та тенденції соціального середовища.

Образ відображає національні ідеї та цінності, а головне – стає надзвичайно важливим для подальшого розвитку справедливого, позбавленого гендерних стереотипів та упереджень, здорового суспільства. Розкрита на прикладах літератури давніших часів, тема жіночих образів досі знаходиться на етапі наукових пошуків, досліджень та класифікації сучасних літературознавців та філологів.

Концепції формування образу через аналіз подій минулого та тему характеротворення образів жінок на літературному тлі було досліджено у

працях науковців Мар'яни Байдак [5], Ольги Башкирової [6], Мирослави Крупки [25], Софії Філоненко [49], Олени Шульги [58], Тетяни Трофименко [46] та інших.

Грунтовне дослідження типів жінок козацької доби здійснює Олена Шульга у кандидатській дисертації «Типи жіночих образів в українській романістиці про козацтво: канони, модифікація, еволюція» [22]. Філологиня досліджує українську романістику про козацтво, розкриваючи у своїй праці конкретні історичні періоди в Україні, а саме – Хмельниччину, Руїну та Мазепинщину. Матеріалом для дослідження вперше стала художня типізація жіночих образів у літературі про козацтво періодів від середини XIX ст. до перших двох десятиріч XXI ст. О. Шульга описує образи жінок, враховуючи їхню участь у важливих суспільних процесах утвердження національної свободи українців.

О. Шульга простежує шлях розвитку образу жінки в українській художній літературі, починаючи від традиційної моделі – образу жінки-берегині та жінки-матері («берегині роду, музи чоловіків, жертви нападників і полону») до більш емансипованої моделі – жінки-воїтельки («жінки-борця»), що природно виникає внаслідок суспільно-політичних змін у XIX–XX столітті. У дисертації науковиця дає перше визначення досліджуваному образу: «Тип «жінка-воїн» – це образ національно свідомої жінки, для щастя якої замало родинного затишку, для неї важливим є майбутнє рідного краю, його незалежність. Це горда й сильна жінка, яка знає ціну боротьбі, відчуває ментальну приналежність. Вона унікальна тим, що поєднує в собі жіночу приналежність і військові вміння» [22].

У період 2012–2013 рр. О. Шульга публікує праці, присвячені характеристиці жіночих образів у творах української літератури періоду козацтва: «Типологія жіночих образів Козацької доби в українській літературі» [23], «Художня біографія жіночих постатей Козацької доби в українській літературі кінця XIX–XX ст.» [25], «Типи жінок-матерів Козацької доби в українській літературі кінця XIX–XX ст.» [25], «Тип жінки-борця

Козацької доби в українській літературі ХІХ–ХХ ст.» [24], «Особливості характеротворення жіночих образів у романі І. Ле «Хмельницький» [21], «Жіночі образи в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки» [19], «Образ жінки-воїна в історичній повісті «Крутіж» Б. Лепкого» [20].

Тему жіночих образів у часи Першої світової війни піднімає М. Байдак у науковій статті «Жіночі образи з часу великої війни у висвітленні та інтерпретації галицьких письменників». Галицькі письменники змальовували переважно побутове життя жінок: матерів, дружин, доньок і сестер, основним завданням яких було ведення господарства чи підтримка чоловіків-героїв. У невеликих обсягах, але тема жінки на фронті все ж починає з'являтися у літературі на початку ХХ століття. Через призму своїх героїнь письменники зображували дуальність ставлення різних поколінь до жінок-військових, описували перешкоди, з якими стикалися жінки на війні («вимушене маскування під чоловіка», «труднощі у воєнному побуті», «невиправдана героїзація» та інше) [1].

У своїй кандидатській дисертації «Гендерні художні моделі сучасної української романістики» Ольга Башкирова визначає, що у сучасній романістиці образ жінки чіткіше проявляється у взаємодії та співіснуванні з чоловіком: «В умовах розмивання гендерних меж та втрати, принаймні часткової, чітких критеріїв ідентифікації «мужності» і «жіночності» автори, як чоловіки, так і жінки, прагнуть заново дати відповідь на питання «Що значить бути чоловіком / жінкою?»» [2, с. 215].

Концепції нової особистості жінки в контексті вітчизняної і зарубіжної літератури, феномен гендерних стереотипів і зокрема його втілення у прозі українських авторів, а також особливості художнього втілення різних типів героїнь досліджує Софія Філоненко у низці наукових праць: монографія «Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років ХХ століття» [12], стаття «Новий тип героїні української жіночої прози 90-х років ХХ століття: проблема самореалізації жінки через творчість» [15], «Масова

література в Україні: дискурс / гендер / жанр» [14], «Феномен жіночої прози в українській літературі» [16].

Аналіз жіночих образів, які стали значущими у культурному дискурсі чи ті, що відображають характерні шляхи, якими жінка визначає свою роль у суспільстві зробила Тетяна Трофименко у статті «7 типів жіночих образів сучасної української літератури: у чому сила, сестро?». Зібравши сім типів героїнь, вона дає детальну характеристику образам: «жінка-жертва», «жінка-берегиня роду», «жінка-борчиня», «феміністка в історичному антуражі», «self-made стерва», «тепла жінка до кави» та «жінка й АТО» [10].

У 2018 році вийшла наукова стаття Мирослави Крупки «У кожного своя війна: образ жінки-солдата в сучасній літературі», яка стала одним із перших аналітичних досліджень, присвячених зображенню жіночого військового досвіду в українському літературному просторі. У своїй праці авторка звертається до творчості Юлії Ілюхи, зокрема до її художніх текстів, що відображають реалії війни на Сході України. Стаття зосереджена на аналізі специфіки жіночого погляду в умовах воєнного конфлікту, вивченні емоційної, психологічної та культурної складової сприйняття війни через призму жіночого досвіду. Особливу увагу приділено тому, як література відображає трансформацію жінки — від цивільної до військовослужбовиці, її внутрішню боротьбу, виклики служби на фронті, а також роль жінки в побудові нової національної ідентичності. Дослідження Крупки актуалізує важливість феміністичного підходу в літературознавстві та привертає увагу до необхідності осмислення жіночих наративів війни як повноправної частини сучасного культурного дискурсу.

Отже, актуалізація архетипу жінки-воїтельки впливає на формування культурного та соціального середовища, він відображає сучасні ідеали та цінності, а головне — стає критично важливим для подальшого розвитку суспільства. Тема жіночих образів розкрита на прикладах літератури давніших часів. Однак сучасний період ще не отримав належного наукового дослідження та класифікації.

Дослідження та аналіз цієї теми в сучасних умовах є не лише актуальним, але й необхідним для розуміння сучасної динаміки та тенденцій формування гендерної рівності та військової діяльності. Недостатня увага до цього питання призведе до нехтування ефективними стратегіями військового розвитку та управління персоналом та недооцінки потенціалу та внеску жінок у цю сферу. Подальший аналіз сприятиме не тільки зміцненню впевненості жінок у власних можливостях та розвитку толерантності та рівності у суспільному сприйнятті ролі гендерів, але й стимулюватиме подальші дослідження.

1.2. Джерельна база дослідження та ключові поняття

Окрім згаданих вище наукових праць, які формують теоретичне підґрунтя дослідження, джерельна база дипломної роботи представлена літературними творами сучасних українських письменників та матеріалами виставкової діяльності, які будуть більш детально розглянуті у наступних розділах.

Дослідження спирається на широкий спектр літературних текстів, які репрезентують образ жінки-воїтельки у різних жанрах, здійснено спробу їх класифікувати. Загалом у межах дослідження проаналізовано 16 текстів. Також приділено увагу аналізу виставкової діяльності культурних установ, спрямованої на популяризацію образу жінки-воїтельки. Розглядаються як традиційні книжкові виставки, так і сучасні цифрові та віртуальні формати, що дає змогу оцінити різноманітність підходів та ефективність різних методів репрезентації досліджуваного образу. Це дозволяє розглянути еволюцію та трансформацію даного архетипу в сучасному українському інфополі.

У всіх залучених до дослідження літературних творах образи жінок-воїтельок розглядаються на тлі подій російсько-української війни, яка триває з 2014 року і набула нової фази у 2022-му. Саме ця війна стала каталізатором зміцнення і увиразнення культурного наративу, де жінка постає не лише як

символ збереження тилу, а й постає повноцінною учасницею бойових дій. В умовах зміненої реальності, що руйнує традиційні уявлення про гендерні ролі, образ жінки-воїтельки набуває особливого значення – він не просто відображає сучасність, а й формує нову систему цінностей, в якій хоробрість, стійкість і жертвність є універсальними рисами, незалежно від статі.

Художні твори, зокрема романи, повісті, щоденники та п'єси, найчастіше пропонують інтерпретацію образу жінки-воїтельки через призму особистих переживань, травм, стосунків з побратимами та цивільним світом. Важливим елементом таких творів є художнє переосмислення реальних подій: війна зображується не лише як збройне протистояння, а й як внутрішня боротьба героїні за збереження гідності, жіночності та самостійності в умовах надзвичайного психологічного тиску.

Проаналізовані літературні твори охоплюють широкий діапазон жанрових і стильових особливостей, тому здійснено спробу класифікації. З огляду на окреслену специфіку, всі залучені тексти можна умовно поділити на кілька основних категорій: документалістику, художню прозу на основі реальних подій, чисту художню прозу, щоденники та драматургію. Такий підхід забезпечує системність у роботі з джерельною базою, опираючись на виокремлення основних ознак подібності:

- документалістика – матеріали, які спираються на правдивість і точність фактів, наприклад, у репортажах, інтерв'ю, хроніках чи свідченнях;
- художня проза на основі реальних подій – поєднує фактичну основу з авторською інтерпретацією (наприклад, романізовані біографії);
- чиста художня проза – вигадані історії, що дозволяють глибше дослідити внутрішній світ героїні, часто із застосуванням метафоричного мислення;
- щоденники – персональні записи, що створюють відчуття близькості до авторки, виявляючи і відтворюючи справжню суть військової щоденності;

- драматургія – п'єси, де основна увага зосереджується на живому діалозі та сценічній динаміці, через які глибоко розкривається конфлікт і внутрішній стан героїнь у стислій, емоційно насиченій формі.

Документалістика включає в себе репортажі, інтерв'ю, публіцистичні тексти, що створюють простір для зафіксування реальних свідчень жінок, які служать або дотичні до українських військових та силових структур, Сектору безпеки і оборони України. Це вісім текстів¹, які мають високу інформаційну цінність: вони не тільки констатують реальні факти, а й формують нову мову опису жіночої військової присутності, підриваючи традиційні уявлення про «чоловічу» війну. Такі твори репрезентують жіночий досвід без прикрас, у всій його повноті – від фронтового побуту до смерті побратимів, від служби на «нулі» до повернення у цивільне життя, яке вже не сприймається як рідне.

До категорії художні твори, написані на основі реальних подій або з використанням біографічних деталей, входять чотири тексти². Вони поєднують елементи документалістики й художнього письма, дозволяючи глибше осмислити психологічний портрет героїні. У таких текстах зберігається фактаж, проте автори дозволяють собі прийоми інтерпретації та художнього узагальнення. Це сприяє створенню багатогранного, архетипного образу жінки-воїтельки – не лише як реальної особи, а й як символу національного спротиву, материнства, захисту життя.

Окрему нішу займає чиста художня проза, представлена двома творами³, побудованими на вигаданому сюжеті, що не прив'язаний напряду до конкретних біографічних чи документальних фактів. Ці тексти мають вагоме

-
1. ¹О. Кашпор «Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери»
  2. Є. Подобна «Дівчата зрізають коси»
  3. А. Федченко «Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами — видимими і невидимими»
  4. А. Шила «Жінка війни»
  5. В. Покатіс «Незламні»
  6. В. Розуменко «Вільні полонянки»
  7. М. Іванцова «Київ. Жінки. Війна»
  8. Н. Лелюх «Жінка UA»
  1. ²Т. Касьян «Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни»
  2. І. Никорак «Сильні Жінки Сильної Країни»
  3. Є. Подобна «Її війна»
  4. І. Говоруха «Плахта»
  1. ³Тамара Горіха Зерня «Доця»
  2. Ю. Ілюха «Мої жінки»

значення для розуміння внутрішнього світу жінки-воїтельки. Завдяки образності, символізму й метафоричному мисленню автори створюють узагальнені, іноді міфологізовані образи героїнь, у яких втілюються типові риси сучасної жінки на війні – психологічна напруга, трансформація ідентичності, пошук балансу між силою та вразливістю. Саме завдяки вигаданій природі сюжетів ці твори відкривають простір для глибших емоційних і філософських рефлексій, що дозволяє побачити жіночу присутність на війні у ширшому, позачасовому й навіть екзистенційному контексті.

До жанру щоденникової літератури входять особисті записи жінок-військовослужбовиць або волонтерок, які фіксують події у хронологічному порядку, водночас відображаючи емоційний стан і внутрішні зміни своєї героїні, до цієї категорії включено три тексти⁴. Щоденники дозволяють зануритися у повсякденність війни очима жінки – з її страхами, сумнівами, болем і мужністю. Такий тип письма відзначається високим рівнем емоційної достовірності та інтимності, що створює унікальний ракурс для вивчення образу жінки-воїтельки.

Драматургія у представленій вибірці охоплює дві сучасні п'єси⁵, які акцентують увагу на сценічному втіленні жіночого воєнного досвіду. Характерною рисою драматичних творів є діалогічність, емоційна напруга, концентроване зображення ситуацій, що дозволяє яскраво передати внутрішні конфлікти персонажок та суспільні зміни. П'єси часто апелюють до глядача безпосередньо, створюючи ефект присутності й емоційної залученості в події.

Таким чином, аналіз джерел засвідчує, що образ жінки-воїтельки в сучасній українській літературі постає не уніфікованим, а багатоплановим. У ньому переплітаються риси героїзму і вразливості, мілітарної рішучості і

---

1. ⁴Н. Сухорукова «#Маріуполь #Надія»

2. В. Бурлакова «Життя P.S.»

3. Валерія «Нава» Суботіна «Полон (Воєнні щоденники)»

1. ⁵Н. Ворожбит «Погані дороги»

2. М. Старожицька «Котел»

глибокої емоційності. У різних текстах цей образ може функціонувати як провідний (головна героїня), як другорядний, або як символ.

Розмаїття жанрових форм дозволяє побачити жінку-воїтельку в різних ракурсах:

- як безпосередню учасницю бойових дій;
- як волонтерку, журналістку, лікарку чи парамедикину;
- як символ (надії, сміливості, незламності, нескореності тощо);
- а іноді – як жертву війни, внутрішньо зруйновану, але сильну у своїй боротьбі.

Такий широкий діапазон інтерпретацій сприяє розширенню уявлення про роль жінки у війні, долаючи стереотипи й актуалізуючи тему жіночої сили у суспільному дискурсі.

У межах дослідження, окрім літературних текстів, враховано також інші форми репрезентації жінки-воїтельки в українському публічному культурному просторі. Зокрема, йдеться про виставкові проєкти, які візуалізують участь жінок у війні, формують уявлення про жіночу суб'єктність у межах воєнного досвіду, а також стають простором суспільного осмислення ролі жінки у збройному спротиві.

Увагу зосереджено на шести прикладах віртуальних та цифрових виставок, створених у період повномасштабного вторгнення Росії в Україну, які мають публічний доступ в інтернет-просторі. Аналіз зазначених експозицій дозволяє виявити ключові наративи, візуальні коди та художні рішення, що репрезентують фігуру жінки-воїтельки. У рамках дослідження також запропоновано авторську концепцію віртуальної виставки з метою висвітлення історичного та сучасного образу жінки-воїтельки в українській культурі та суспільстві.

У даному розділі окреслюються основні поняття, які становлять концептуальний каркас дослідження та використовуються для аналізу образу жінки-воїтельки в українському культурному дискурсі доби повномасштабної війни. Розкриття змісту цих термінів дозволяє уточнити методологічну базу

дослідження, забезпечити його термінологічну послідовність та надати цілісне уявлення про об'єкт вивчення. До ключових понять цієї роботи належать: архетип, жінка-воїтелька, репрезентація, візуальна культура, наратив, віртуальна виставка.

- Архетип – поняття, запозичене з аналітичної психології Карла Юнга, яке означає універсальні, глибоко закорінені образи чи моделі поведінки, що повторюються у світовій культурі. К. Юнг вважав, що архетип – це основна, універсальна модель, яка формується у колективній підсвідомості людства і відображає фундаментальні структури нашого сприйняття світу та взаємодії з ним. Вони є вродженими структурними елементами, притаманними кожній людині та культурі, а також впливають на наші емоції, думки та поведінку. Архетипи виражаються через образи, сюжети чи символи, які з'являються в міфах, релігії, фольклорі та мистецтві різних народів. Вони є певними шаблонами або базовими концепціями, що повторюються в історії людства, незалежно від географічних чи культурних меж [9].
- Жінка-воїтелька – це центральний образ дослідження — фігура жінки, яка активно бере участь у бойових діях або виконує інші ролі у військовому контексті (волонтерка, медикіня, командирка тощо). Цей образ розглядається як соціокультурний конструкт, що поєднує реальні історії, медійні образи та літературні втілення жіночої присутності у війні. У цьому контексті йдеться, зокрема, про архетип жінки-воїна (на кшталт амазонки, Матері-Берегині чи Жанни д'Арк), який трансформується під впливом сучасної української реальності.
- Репрезентація – процес створення та трансляції образів, ідей чи ідентичностей у текстах, медіа, мистецтві. Важливою є не лише присутність жінки-воїтельки, а й спосіб, у який вона зображується: через які символи, дискурси, емоційні коди.

- Візуальна культура – сукупність зображень, візуальних кодів і форм, які циркулюють у суспільстві. Вивчення образу жінки-воїтельки передбачає звернення до фоторепортажів, плакатів, обкладинок книг, виставок тощо – тобто візуальних форм фіксації війни.
- Наратив – структурований спосіб розповіді, що формує наше розуміння подій. Жінка-воїтелька постає в різних наративах: героїчному, трагічному, буденному, а також в авторських і колективних історіях, що репрезентуються через літературу, мистецтво, ЗМІ.
- Віртуальна виставка – окрема форма репрезентації воєнного досвіду, що використовує цифрові платформи для експонування фотографій, відео, текстових збірок тощо. Такий формат дозволяє документувати і поширювати візуальні історії жінок-учасниць бойових дій навіть у дистанційному або обмеженому фізичному просторі.

Висновки до розділу 1

Здійснений аналіз теоретичних засад дослідження образу жінки-воїтельки засвідчив складність і багатовимірність цього феномену в контексті української культури, історії та літератури. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що образ жінки-воїтельки не є випадковим чи вторинним явищем, а навпаки – виступає ключовим елементом сучасного національного самовизначення, художньої репрезентації та гендерної ідентифікації.

Насамперед, варто підкреслити, що архетип жінки-воїтельки нині зазнає переосмислення, віддаляючись від традиційного уявлення про жінку як виключно берегиню домашнього вогнища. На основі аналізу історіографії можна зробити висновок: хоча участь жінок у війнах, революціях та визвольних рухах мала місце впродовж усього історичного розвитку українського народу, лише з другої половини XX століття починається системне наукове осмислення їхніх образів у художньому тексті. Особливо виразно це відображено у творчості українських авторів, які переосмислюють

козацьку добу, події Першої світової війни, новітні революційні хвилі та війну з 2014 року, а також у літературознавчих дослідженнях, що розкривають типологію жіночих образів у цих контекстах.

Науковці здійснюють ґрунтовне вивчення еволюції жіночого образу – від пасивної, сакралізованої жінки-берегині до активної, свідомої жінки-воїтельки. Цей образ вирізняється глибокою ментальною мотивацією та сприймається як носій національної ідеї. Така героїня здатна до боротьби, жертви, але водночас не втрачає ані жіночої чуттєвості, ані особистісної автономії. Дослідники поступово переходять від етапу простої фіксації наявності цього образу в українській романістиці до його типізації, встановлюючи закономірності художнього втілення у різні історико-культурні періоди. Частина з них акцентує увагу на трансформаціях жіночого образу під впливом соціальних змін. Наприклад, якщо в галицькій літературі часів Першої світової війни домінують побутові, здебільшого фонові постаті жінок, то вже у прозі пізнішого періоду з'являється тенденція до зображення жінки в умовах граничного екзистенційного вибору. Ця трансформація демонструє поступову руйнацію патріархальних наративів, що розмежовують функції «чоловіка-захисника» і «жінки-берегині», й утвердження нової концепції героїні – жінки, яка діє, протистоїть, змінює світ. Дослідження значною мірою розширюють семантичне поле жіночого образу. Завдяки розробленим концепціям типологізації героїнь, стає можливим простежити численні художні стратегії, за допомогою яких автори формують багатогранні моделі жінки в умовах постмодерного суспільства.

Таким чином, образ жінки-воїтельки в українській літературі є не лише художнім прийомом, а й соціокультурним індикатором змін у суспільстві. Він сигналізує про поступову емансипацію жіночої ролі, переосмислення національної ідентичності та впровадження нових гендерних наративів. Дослідження жіночих образів засвідчують існування низки типів героїнь, що уможливорює багатогранне трактування ролі жінки у війні та суспільних

перетвореннях. Ці типи не є взаємовиключними, а часто доповнюють один одного в межах художнього тексту.

Жінка-воїтелька в сучасному українському дискурсі – це синтез традиційної етичної складової (берегиня, матір, покровителька) та активної громадянської позиції, що виявляється у боротьбі, протистоянні, самопожертві. Наукові підходи до вивчення образу жінки-воїтельки перебувають у динамічному розвитку: окреслено типології, простежено еволюцію, аналізуються гендерні взаємодії та культурні коди, у яких цей образ функціонує.

Отже, жіночий воєнний образ у літературі – це не просто відповідь на зовнішні загрози, а глибока внутрішня трансформація, що охоплює не лише конкретну героїню чи автора, а й загальнонаціональну свідомість. Він є своєрідним дзеркалом епохи, в якому відбиваються цінності, страхи, надії та прагнення цілого суспільства. Подальше осмислення цього образу, його художніх модифікацій та суспільних рефлексій відкриває перспективи для глибшого аналізу ролі жінки в умовах конфлікту, змін і трансформацій в українському культурному просторі.

РОЗДІЛ II. ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ДРАМАТУРГІЇ

2.1 Репрезентація образу жінки-воїтельки в українській літературі

З початком ХХІ століття значно збільшується кількість письменниць та поетес, які й зараз продовжують писати про жінок, їхні права та їхню роль у суспільстві. Тепер все частіше можна побачити книги про війну від жінок, які описують сучасний, а інколи й минулий досвід жінок у період війни, перебування на фронті, у підпіллі чи в окупації. Хоча їх й досі не достатньо. Архетип жінки-воїтельки розкривається у творах сучасної української літератури через сильних, незалежних жінок, які беруть активну участь у боротьбі за свою країну та свободу.

Одним із таких творів є перше в історії України видання, у якому розглядається збройне протистояння жінок на теренах нашої країни – «Жінка війни». Анна Шила описала у книзі інтерв'ю з 25 відважними та сильними жінками. В оповіданні зібрано історії жінок-військових, парамедикинь, волонтерок, та журналісток. А. Шила описує біль, боротьбу та подвиги жінок. Кожна з героїнь постає символічним образом, у якому втілено життя й емоції багатьох жінок-воїтельок.

«Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери» Ольги Кашпор – це проникливі історії про журналістів, які невтомно їздять у відрядження до зони АТО. Поєднуючи авторські есе та фотографії описаних подій, книга є важливим документальним свідченням нашого часу. Вона охоплює період 2014-2015 рр. – час найбільших та найжорсткіших боїв на Донбасі. Ця книга надзвичайно реалістично описує побачене та пережите і тому гідна того, щоб зайняти своє місце в літописі цієї жахливої війни.

У книзі «Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами – видимими і невидимими» Анастасія Федченко пише про переможців та переможниць, які, зазнавши різних серйозних втрат на війні, продовжують жити й досягати. Вони на протезах підкорюють Говерлу, біжать марафони, стрибають з

парашутом та перемагають на спортивних змаганнях, працюють та подорожують. Це книга про життя, яке обирають сильні.

У книзі воєнної кореспондентки Євгенії Подобної «Дівчата зрізають коси» яскраво зображено образ жінки-воїтельки через сміливість героїнь перед своїми першими пострілами, надзвичайну витримку під час перебувань у полоні та невтомну жагу боротись попри поранення та гіркі втрати. На сторінках кожної з 25-ти історій описано сміливих, винахідливих та витривалих жінок-військових, які брали участь в російсько-українській війні у складі Збройних сил України та добровольчих підрозділів у 2014-2018 рр. Образ підкріплюється виключним професіоналізмом у військовій справі та невпинним виборюванням можливості захищати рідну землю на рівні з чоловіками.

Один із найскладніших періодів війни на Донбасі, а саме – її початок, як виклик долі та становлення особистості героїні описано у дебютній книзі «Доця» Тамари Горіха Зерня. Любов, надлюдська віра у свою справу, відданість своїй державі та справжня дружба є факторами, що формують образ жінки-воїтельки та визначають її як сміливу людину, яка втратила усе, окрім надії. Роман наповнений жахливими історіями війни, а його динамічний сюжет висвітлює різні пригоди та труднощі, яких зазнала хоробра волонтерка з Донецьку, одна з тих героїв та героїнь, хто своїми руками будував українську армію 2014-го року.

У особистому військовому щоденнику «Життя P.S.» Валерія Бурлакова, санінструкторка 2-го взводу 1-ї роти 1-го батальйону 93-ї ОМБр, описує як воно – оберігати власну країну від ворога. Розкриття образу жінки-воїтельки в книзі відбувається через емоції, хоробрість та відданість гірко втраченому кохання, що переживає учасниця бойових дій. На ілюстраціях наприкінці записів відображаються жахливі реалії життя на фронті, що є точною візуалізацією та вираженням неописаних думок та переживань самої авторки. Внутрішня стійкість та сильний характер героїні підкріплюються її думками, словами та беззаперечною боротьбою за мирне життя на рідній землі. «Ми

захищаємо не дупи штабних полковників, не цукерні біля метро, не в'язниці, за ґратами яких сидять вже сотні наших побратимів, і не будинки тих, хто втік від війни... А – вже просочену кров'ю найкращих землю Донбасу» – ось, як говорить героїня-воїтелька, ось що головним чином формує мотивацію літературного образу хороброї та відданої своїй країні захисниці.

Ще один особистий нотатник містить записи про жахливу реальність Маріуполя та його жителів після блокади. У своїй книзі «#Маріуполь #Надія» Надія Сухорукова описує холод, голод, страх, зруйновані будинки та постійне відчуття неминучої смерті. Образ жінки-воїтельки в книзі представлено через життєвий досвід авторки. Для героїні Маріуполь є символом дитинства, любові та щастя, але вона стала свідком жахливої трагедії – її дім, місто, у якому вона виросла, повністю знищує російська армія. Особисті записи – це єдине, що допомагає їй не піддаватись відчаю. Образ героїні сповнений гірких емоцій та переживань, та вона виявляється сильнішою, адже їй вдалося зберегти віру, непорушну навіть перед найтяжчими випробуваннями.

Текст доповнюють ілюстрації Даніїла Немировського і є його власною візуальною рефлексією на пережите в Маріуполі. Ця книга не лише розповідає про воєнний трагізм, але і висвітлює духовну міць та відданість жінки, яка знаходить надію та силу в найскладніших ситуаціях.

На думку громадської активістки Тетяни Касьян: «заперечення – гнів – торги – депресія – прийняття» – п'ять стадій прийняття неминучого. Вона вважає це формулою адаптації життя та психіки до війни. «... Як нам вдається не ламатись? Не впевнена, що повномасштабне вторгнення не надломило людей. Когось надломило, хтось збирає уламки докупи та тримається з останніх сил, а хтось пішов тріщинами, перетворившись на кракелюр, у якому закарбовуються спогади пережитого. У нас усіх різний досвід війни. І кожен з нас прописує власний сценарій того, як давати собі з тим раду». Герої книги «Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни», яких знає авторка, яких знаємо усі ми стають символом того, що нам під силу впливати на світ, зберігаючи гідність у будь-яких обставинах. Образи жінок у книзі

мотивують, переконують боротись, не здаватись, а найголовніше – залишатися людьми у найскладніші часи.

У книзі «Сильні Жінки Сильної Країни» Ірина Никорак розповідає про силу, відвагу та незламність 30 жінок, які несуть службу в секторі оборони та безпеки. Історії реальних українок про їхній щоденний захист нашої держави характеризують та визначають важливість ролі жінок під час виконання службового обов'язку. Видання починається передмовами від генерала Валерія Залужного, Головнокомандувача Збройних Сил України (2021 - 2024), та Ірен Фелін - Спеціальної представниці Генерального секретаря НАТО з питань жінок, миру та безпеки. Зібрані розповіді є живими прикладами того, як жінки самовіддано та сміливо змінюють нашу реальність.

Жіночий досвід у часи національної трагедії, від вимушеної зміни житла до активної участі у захисті та відновленні країни, описано у книзі «Незламні». Це збірка реальних історій українок, які стали символами сили, стійкості й незламності в умовах війни. Через призму досвіду жінок Вікторія Покатіс показує, як жінки чинять спротив у війні із російськими загарбниками, виявляючи надзвичайну мужність, гідність та рішучість. До книги увійшли історії 30-ти українок: військовослужбовиць, парамедикинь, волонтерок, засновниць благодійних організацій, адвокаток і громадських активісток. Кожна з них репрезентує інтереси українського народу як у межах країни, так і на міжнародній арені. Серед героїнь є ті, хто організовує гуманітарну допомогу, боронить правду на дипломатичному фронті, евакуює людей з-під обстрілів, рятує поранених і веде інформаційний спротив.

Це видання покликане звернути увагу світової спільноти на багатовимірну участь українок у жахливій російсько-українській війні - від служби у ЗСУ та територіальній обороні до глибоко гуманітарних місій. Кожна історія в книзі - це свідчення того, як жіноча сміливість і витривалість стають опорою нації.

У книзі «Вільні Полонянки» Валентини Розуменко зібрані глибоко емоційні й водночас документально обґрунтовані розповіді шести українок із

Донеччини та Луганщини, які пройшли крізь полон і були звільнені в рамках обміну. Їхні історії є підґрунтям художнього осмислення жіночої стійкості, мужності й незламності, незламаних навіть при найважчих обставин.

Свідчення героїнь є болісними доказами страшних злочинів: незаконного позбавлення волі, фізичних катувань, психологічного тиску, спроб морального знищення через жорстокість та приниження. Катування електричним струмом, утримання в підземеллях, постійна загроза життю - усе це мало на меті зламати дух та волю. Проте жінки вистояли, залишилися вірними своїм переконанням і не здали тих, хто з ними працював.

Ця книга – літературне свідчення стійкості, вона актуалізує питання про долю цивільних заручників, систематичне застосування катувань і порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях та за їх межами. Вона є закликом до солідарності, до правової відповідальності й підтримки тих, хто опинився в неволі через свою громадянську позицію та любов до Батьківщини.

Зібрання особистих свідчень двадцяти жінок про життя Києва у часи війни представляє Міла Іванцова у своїй книжці «КІЇВ. ЖІНКИ. ВІЙНА.». У текстах поєднано документальну хроніку подій з особистими роздумами, емоційними реакціями та інтимними переживаннями. Матеріал містить щоденникові нотатки та фрагменти спогадів, які створюють мозаїку жіночого погляду на воєнну дійсність.

Книга охоплює період з 2014 року, акцентуючи особливу увагу на подіях після 24 лютого 2022-го. Героїні - незламні жінки, як уродженки столиці, так і переселенки з Криму та інших тимчасово окупованих територій, які знайшли прихисток у місті. Їхні історії складають унікальний пласт індивідуального досвіду, що відображає глибину пережитого та фіксує живу пам'ять про складний етап новітньої історії України.

Упродовж 86 діб українські військові героїчно боронили Маріуполь, утримуючи позиції на території заводу «Азовсталь», що опинився в повному оточенні. З метою збереження життів і порятунку поранених, відповідно до рішення вищого командування, оборону було припинено. Захисники мали

здатися в полон за участю міжнародних місій та спостерігачів, із попередньою домовленістю про обмін протягом кількох місяців.

Валерія Суботіна, пресофіцерка полку «Азов», стала однією з тих, хто опинився у ворожому полоні - спершу в Оленівці, згодом у тюремному ізоляторі Таганрога. Перебування в неволі, що тривало понад одинадцять місяців, стало для неї справжнім випробуванням. У своїй книзі «Полон» Валерія відверто описує нелюдські умови утримання, систематичний психологічний тиск, приниження, брак їжі та води, постійне спостереження, допити, катування та спроби зламати її волю. Окремо авторка акцентує на інформаційному вакуумі, ізоляції від зовнішнього світу та пропагандистському впливі, що позбавляли полонених надії.

Попри все, Валерія вийшла із полону не зламаною, зберігши гідність, переконання й мужність. Її розповідь – це не лише особистий досвід, а й свідчення воєнних злочинів, скоєних російською стороною, та голос усіх, хто досі перебуває в неволі.

Авторка книги «ЖінкаUA» Наталія Лелюх – лікарка, яка з перших днів бойових дій перебувала поруч із жінками на звільнених територіях. З тими, хто волонтерив, народжував під обстрілами, рятував дітей або намагався віднайти внутрішню опору серед хаосу. Авторка не лише допомагала фізично, а й фіксувала почуте - голоси очевидниць і учасниць війни стали основою цієї книжки. «ЖінкаUA» – це збірка емоційних історій, які відкривають глибину пережитого. Тут – біль втрат і радість повернень, сльози та сила духу, щемлива пам'ять і віра в життя. Видання стало своєрідним емоційним портретом української жінки у воєнному сьогоденні - сильної та незламної.

Книга «Її війна» – це глибоко особисте й водночас узагальнене свідчення про жіночий досвід у реаліях війни. Євгенія Подобна зібрала двадцять п'ять зворушливих історій українок, які пережили страшні події, що змінили життя мільйонів. Це досвід військовослужбовиць, медичних працівниць, волонтерок, журналісток, переселенок і матерів полонених. Жінок, які попри весь жах, який вони пережили, зберегли силу любити, підтримувати й не здаватись.

Авторка порушує болісні, але важливі питання: як народжувати дитину під обстрілами, як жити без світла та води в зруйнованому місті, як витримати втрату коханої людини чи перебування сина в заблокованому Маріуполі. Разом з тим, попри присутність страждання, поранень, бомбардувань і смерті, книжка наповнена світлом – у ній звучать теми подяки, віри, доброти, підтримки та незламної надії. Це не просто збірка окремих життєписів, а своєрідний літопис жіночої витривалості у найтемніші часи. Авторка об'єднує індивідуальні трагедії в одне національне переживання війни.

Зворушливе літературно-документальне полотно, у якому оживають свідчення мешканок Чернігівщини та Київщини, що пережили жахіття окупації подається у книзі «Плахта» Ірини Говорухи. Через понад 250 інтерв'ю авторка передає голоси людей із Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Чернігова, Бородянки та навколишніх сіл – тих, хто змушений був ховатися у темних льохах, виживати без електрики, води й тепла, втрачати рідних і одночасно зберігати надію. «Плахта» є щирою сповіддю народу, в якій звучить біль і гідність, тривога й сила духу, глибока прив'язаність до рідної землі та вміння любити навіть у найтемніші часи.

Збірка «Мої жінки» Юлії Ілюхи є пронизливою мозаїкою жіночих історій, що охоплюють спектр досвідів, народжених війною. Через форму короткої прози авторка надає слово тим, чий голос зазвичай несправделиво залишається поза увагою – жінкам, які втратили, вистраждали, пройшли крізь біль і залишилися незламними. Це тексти, сповнені емоційної напруги, жорсткої правди й психологічної глибини.

Особливістю видання є синтез слова й візуального образу. До кожної новели долучені ілюстрації, створені українськими художницями вже після початку повномасштабного вторгнення. Ці роботи не лише доповнюють, а й продовжують оповідь у візуальній формі, утворюючи багатоголосе жіноче висловлювання.

Книжка стала результатом колективної жіночої творчої взаємодії: перекладачка, редакторки, дизайнерки та видавчиня впізнали в її героїнях

частинку власної правди. Цей проєкт несе глибоку емпатію та солідарність, звертаючись до кожної української жінки з простим, але надважливим посланням: «Ми поряд».

У своїй прозі українські сучасники часто описують надзвичайно важливу тему війни, висвітлюючи на сторінках усі жахи подій, власні рефлексії та емоції. На жаль, український народ має більш ніж достатньо досвіду, який навряд чи коли-небудь буде розкрито цілковито та повністю. Проте, читаючи повісті, збірки чи особисті щоденники, розглядаючи фотографії з місць подій чи ілюстрації, ми пізнаємо своїх героїв та героїнь, надихаємось їхньою сміливістю, у той час як вони проводять нас через усі пережиті жахи несправедливого та жорстокого життя з безпечної дистанції у кільканадцять сторінок.

Художні та документальні свідчення стають не лише способом збереження пам'яті, а й інструментом осмислення колективної травми. Через особисті історії, щоденники та записи, література трансформує біль у мову, що здатна зцілювати, об'єднувати та давати силу. Вони фіксують сучасну історію не сухими фактами, а живими переживаннями, формуючи простір для діалогу між поколіннями, регіонами та досвідами.

Представлений у розділі аналіз став основою віртуальної книжкової виставки «Жінка-воїн у сучасній українській літературі», яку було створено під час проведення дослідження. Виставка має на меті популяризувати образ української жінки-воїна як символу незламності, сили духу та національної гідності. Вона включає добірку художніх і документальних творів, що висвітлюють реальні історії військовослужбовиць, волонтерок, медиків, а також жінок, які пережили окупацію, полон або втрату близьких. Віртуальна виставка пройшла апробацію в Бібліотеці Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Її опубліковано на сайті бібліотеки університету, наявні у фондах бібліотеки книги мають відповідну позначку з метою полегшити пошук користувачам.

2.2 Образ жінки-воїтельки в сучасній українській драматургії

Архетипи у драматургії виступають універсальними персонажоутворюючими образами. Вони уособлюють знайомі аудиторії патерни та моделі поведінки, типи героїв. Описуючи й посиляючись у своїх п'єсах чи сценаріях на впізнавані теми, наративи й символічні образи, драматурги торкаються тем колективного несвідомого, розкривають універсальний людський досвід. Використання архетипів у драматургії – це потужний спосіб репрезентації розвитку персонажів, фундаментальних людських труднощів й перемог, поєднання традицій із сучасністю.

Універсальність та асоціативність архетипів у драматургії значною мірою відповідають за якісну та ефективну комунікацію з аудиторією, її розуміння ролей та характеристик персонажів за замовчуванням, на підсвідомому рівні. Користуючись архетипами, як елементами сторітелінгу, драматурги ефективно та якісно представляють складні конфлікти та мотивації персонажів широкій аудиторії.

Драматургія є потужним інструментом відображення трансформацій та настроїв суспільства. На тлі сучасних воєнних реалій, нового сенсу набувають застарілі гендерні стереотипи про ролі жінок та їхньої репрезентації в українському культурному просторі. Стимульований героїзмом жінок та їхньою безпосередньою активною участю у складних реаліях, популярності та визнання набуває образ жінки-воїтельки. Архетип сильної та сміливої жінки, яка відважно відстоює власні інтереси та переконання, відстоює свої права, захищає свою країну зі зброєю в руках, еволюціонує та закріплюється у сучасному українському культурному полі. Така трансформація не лише є відгуком на історичні події та воєнну агресію проти України, але й сприяє подоланню гендерних стереотипів у суспільстві.

Архетип жінки-воїтельки формується під впливом різноманітних мотивів, які відображають як особисту, так і колективну боротьбу. Жінки-воїтельки уособлюють ідеали сили, стійкості та непокори гнобленню. Їхні

мотиви часто відображають ширші теми: справедливості, вірності, особистої помсти, національної ідентичності та прагнення до свободи.

У контексті національної ідентифікації та національної ідентичності жінки-воїтельки, які прагнуть помсти, з'являються в історіях рухів опору, зокрема українські жінки-воїтельки у сучасних воєнних наративах. Травматичний досвід та відчайдушність жінок описано у п'єсі про життя, що завжди переважатиме смерть «Погані дороги» Наталки Ворожбит [12]. Ця п'єса є одним з перших висловлювань про війну на сході України на великій театральній сцені. Події найбільшої трагедії війни на сході України кінця серпня 2014 року також описала Марія Старожицька у п'єсі «Котел» [42]. Вона відтворює епізод страшної зради української армії, заснований на спогадах волонтерів, бійців батальйону «Донбас», свідченнях учасників бойових дій по той бік і реакції суспільства у соціальних мережах.

Тема відстоювання жінками того, що належить їм, зокрема дому, пам'яті, власних спогадів, порушується у п'єсі «Закрите небо» [7]. Неда Неждана описує глибоку колективну травму, яку героїні переживають, осмислюють та відтворюють прямо на сцені у формі перформативної оповіді. У межах одного замкненого простору – без дверей і вікон, символічно відірваного від зовнішнього світу, – зібрано чотирьох жінок, кожна з яких пройшла крізь жахи війни: окупацію, втрату близьких, фізичне та психологічне насильство, знецінення людської гідності. Простір виступає метафорою пастки, як реальної, так і ментальної, у якій опиняється людина, що намагається вижити та знайти смисл у посттравматичній реальності.

Мотивацією героїні у п'єсі Анни Галас «Хроніки евакуйованого тіла і загубленої душі» є захистити дітей і водночас зберегти себе як частину цілого: як доньку, як українку, як людину з пам'яттю і надією. Це глибоко особиста й водночас символічна історія жінки, матері трьох дітей, яка змушена залишити рідну домівку в перші дні повномасштабного вторгнення. Зовні вона зосереджена, сильна, її тіло діє автоматично — організовує побут, захищає дітей, шукає безпечний притулок. Та всередині її душа залишається там, де

палає війна, де кожен день знищується звичний світ, і де її серце продовжує битися в унісон із рідною землею.

У цьому розриві між тілом і душею — головна драматургічна напруга п'єси. Героїня розділена між обов'язком і внутрішнім болем, між виживанням і втратою зв'язку з собою. Вона шукає опори в пам'яті, згадуючи історії своєї бабусі, яка теж пройшла війну, і звертається до неї подумки, як до духовного дороговказу. Ці спогади надають їй сили зберегти людяність, не втратити віру і витримати психологічне навантаження, щоби зберегти не лише життя, а й душу.

П'єса Катерини Пенькової «Марафон «російська рулетка»» базується на реальних подіях, викладених у форматі вербатіму. У центрі сюжету — звичайна жінка, мати двох дітей, яка через війну раптово опиняється в епіцентрі трагедії та змушена виконувати функції військової медсестри у підземному бункері під Третьою лікарнею Маріуполя. Колись мирне життя перетворюється на постійний страх і боротьбу за виживання. Молодша донька поранена, а зі старшою немає жодного зв'язку, адже вона лишилась на іншому боці заблокованого міста.

Головна героїня перебуває у стані безперервної тривоги та невизначеності, де кожна хвилина нагадує гру в російську рулетку, не лише метафорично, а буквально. Вона розуміє, що мусить зберегти життя дітей і допомагати пораненим, навіть попри власну фізичну та моральну виснаженість. Вона не героїня за покликанням, вона змушена бути нею. Зрештою, втративши все — дім, місто, звичний світ, вона продовжує боротьбу за людське існування вже в статусі біженки у Варшаві, несучи в собі травму знищеного Маріуполя, але й незламну силу любові до дітей та обов'язку перед тими, кого змогла врятувати.

Архетипи є глибинними структурами людської свідомості, що є властивими для кожної культури та мають вплив на наші емоції, мислення та поведінку. Вони проявляються у вигляді образів, сюжетів і символів, які зустрічаються у міфології, релігії, фольклорі, мистецтві та драматургії різних

народів. Як універсальні моделі, архетипи повторюються в історії людства незалежно від культурних чи географічних меж, формуючи сприйняття світу та взаємодію з ним. Вони є невидимими силами, що визначають наше ставлення до себе, суспільства та історичних процесів.

У сучасній драматургії архетип жінки-воїтельки набуває поширення, відображаючи боротьбу за рівноправність, роль жінок у військових конфліктах та їхній внесок у формування національної ідентичності. Цей образ слугує символом стійкості та засобом переосмислення традиційних гендерних ролей, кидаючи виклик історичним наративам, які часто ігнорували або применшували участь жінок у війні та націєтворенні.

Зображення жінок-воїтельок у літературі, театрі та кіно не лише вшановує історичних та сучасних героїнь, але й посилює ідею активної участі жінок у формуванні долі своїх народів. Особливо в контексті сучасних конфліктів, таких як російсько-українська війна, цей архетип стає потужним культурним та ідеологічним інструментом, що зміцнює національну свідомість і надихає нові покоління.

Зрештою, наявна репрезентація жінок-воїтельок у драматургії усіх часів підкреслює їхнє значення в історичній пам'яті та колективній ідентичності, забезпечуючи визнання та вшанування їхньої мужності, жертвовності та лідерства як у культурному, так і в національному масштабах.

Висновки до розділу 2

Архетипи є вродженими структурними елементами, притаманними кожній культурі. Вони впливають на емоції, думки та поведінку людей. Вони виражаються через образи, сюжети чи символи, які з'являються у міфах, релігії, фольклорі та мистецтві різних народів. Вони є певними шаблонами або базовими концепціями, що повторюються в історії людства, незалежно від географічних чи культурних меж.

Архетипи можуть проявлятися в образах героїв, мудреців, антагоністів або божеств, і кожен із цих архетипів містить в собі глибоке і загальне

значення, яке перебуває в основі багатьох культурних виражень. Вони є невидимими силами, що впливають на людську свідомість і культуру, визначаючи, як ми сприймаємо себе, інших людей, нашу історію та майбутнє. Вони втілюють універсальні теми, які можуть мати різні форми в різних культурах, але зберігають свою сутність крізь тисячоліття.

Сучасна українська література та драматургія активно реагують на ці суспільні трансформації, пропонуючи нові інтерпретації жіночого героїзму. Архетип жінки-воїтельки набуває дедалі більшого розголосу в українському інформаційному просторі, особливо в контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Образ жінки-воїтельки все частіше постає не як виняток чи екзотика, а як органічна частина наративу про боротьбу за незалежність, гідність і виживання. Цей архетип втрачає свою маргінальність і набуває універсального характеру, стаючи репрезентативним для національної культури сучасності.

Літературні та театральні інтерпретації жінки-воїтельки сприяють формуванню інклюзивнішої національної ідеї, в якій роль жінки визнається повноцінною та незамінною. У цьому контексті образ жінки-воїтельки виступає не лише дзеркалом реальних подій, але й інструментом впливу на суспільну свідомість, підтримки морального духу та розширення уявлень про героїзм.

Жінка-воїтелька є багатовимірною фігурою, а ЗМІ у свою чергу підкреслюють її подвійний тягар: службу на фронті й турботу про родину. Візуальні матеріали, зокрема фотопроєкти, документальні фільми, телевізійні сюжети формують у суспільній свідомості відносно новий архетип – жінки-воїтельки як символу незламності нації, готової боротися за майбутнє своїх дітей і країни. Засоби масової інформації активно транслюють образ українки як сміливої захисниці, яка здатна взяти до рук зброю, стати медиком на передовій, волонтеркою чи командиркою підрозділу.

Також, медіа все частіше приділяють увагу темам посттравматичного досвіду, гендерних викликів в армії та проблемі стереотипного сприйняття

жінки в бойових умовах. Таким чином, образ жінки-воїтельки у ЗМІ сьогодні не лише героїзується, а й осмислюється критично – як частина ширшої розмови про рівність, національну ідентичність та трансформацію жіночих ролей у суспільстві під час війни.

Таким чином, образ жінки-воїтельки в сучасній українській літературі та драматургії набуває цілісності та багатоплановості, поєднуючи в собі історичну пам'ять, емоційну глибину, соціальну актуальність і культурну новизну. Його присутність в художньому просторі є свідченням глибокої трансформації українського суспільства, його прагнення до рівності, правди й визнання жіночого внеску в спільну боротьбу.

РОЗДІЛ III. ОБРАЗ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ ЯК СУБ'ЄКТ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Аналіз виставкової діяльності культурних установ

Під час війни питання зміни гендерних ролей в Україні постає як ніколи гостро та вимагає необхідної стабілізації серед суспільства. Враховуючи зміни у громадському житті українців, особливо очевидною є потреба відходити від стереотипного образу «жінки-берегині» на користь рольової моделі лідерки. Жінки-воїтельки стають символами емансипації та гендерної рівності.

Сучасне суспільство дедалі більше визнає жіночу силу. Жінки-воїтельки руйнують стереотипи про те, що військова справа – це виключно чоловіча сфера. Віддаючи свої сили та життя на рівних з чоловіками, вони заслуговують на значно більше аніж сухі цифри та статистику. Саме тому надзвичайно важливим є популяризувати образ жінок-воїтельок у таких потужних складових суспільного життя як літературні, художні та фото-виставки тощо. Концепція літературних, художніх та фото-виставок, присвячених популяризації образу жінок-воїтельок, може охоплювати різні аспекти, але їх основною метою є підкреслення важливості жіночого внеску у військові події, їх силу, витривалість, патріотизм і героїзм. У літературі цей образ часто розвивається через характер героїнь, що змагаються за справедливість, борються за свою країну або рідну землю. Такі твори можуть бути як історичними, так і сучасними, змальовуючи образи жінок-воїтельок у різних контекстах війни, часто з акцентом на їх внутрішній світ, психологічну стійкість і моральні дилеми. Такі виставки можуть включати уривки з поезій, оповідань та романів, де зображено жінок у ролі військових лідерок, лікарток, бійців, або навіть розвідниць.

Художні виставки можуть включати до своєї експозиції живопис, скульптуру або інсталяції. Ідея полягає в тому, щоб через мистецтво підкреслити важливість і складність архетипу, де фізична сила поєднується з емоційною глибиною. Фото-виставки можуть зосереджуватися на реальних жінках-воїтельках, використовуючи документальні зображення, які фіксують

життєвий шлях та участь жінок у бойових діях. Такі виставки часто мають мету не тільки показати мужність, але й привернути увагу до труднощів, з якими стикаються жінки на війні. Сучасні фото-виставки також можуть акцентувати увагу на важливості медіа у формуванні позитивного образу жінки-воїтельки в умовах сучасних конфліктів, зокрема, під час війни в Україні.

Разом ці три формати – літературний, художній і фотографічний – допомагають створити комплексне розуміння образу жінки-воїтельки, що може стати потужним інструментом для формування нових наративів про роль жінок у війні. У культурних установах України спостерігається збільшення кількості культурних програм, проектів та виставок, які підкреслюють внесок жінок в історію та опір, особливо в контексті російсько-української війни.

Однією з таких подій є фотовиставка «Погляд», що відбулася у Національному музеї літератури України спільно з Дирекцією художніх виставок України [19]. В експозиції – портрети українських воїнів та воїтельок, які боронять країну від російських військ, сцени побуту з життя захисників та захисниць. Автором робіт є майстер сучасної фотографії – Віталій Сокур.

На виставці представлено 25 світлин, які було зафіксовано під час воєнних дій. Багато хто з воїнів та воїтельок, зображених на світлинах, – звичайні люди, яким довелось залишити мирне життя, одягнути військову форму та взяти до рук зброю. Жінки та чоловіки різні за віком, різних професій, з різною освітою, різним життєвим досвідом, які в одну мить стали на захист Батьківщини.

У рамках міжмузейного проєкту «Осанна жінці», започаткованого у 2013 році, 18 липня в Нетішинському краєзнавчому музеї було відкрито виставку «Жінки в історії. Вибране», що стала ще одним етапом у тривалому діалозі між музеями м. Нетішин та м. Острог. Проєкт має на меті комплексне переосмислення ролі жінки в історичному, культурному та соціальному контексті.

Експозиція презентує знакові постаті української історії — від княгинь та інтелектуалок до діячок культури, воїнок і волонтерок. Виставка підкреслює багатовимірність жіночих ролей — жінки-матері, жінки-наставниці, жінки-лідерки, жінки-захисниці — та формує уявлення про них як про активних творців історичних змін.

Особливу увагу у виставці приділено образу жінки-воїтельки, яка не лише долає стереотипи, а й уособлює внутрішню силу, стійкість і здатність до самопожертви. Саме через поєднання предметів, документів, фотоматеріалів і художніх артефактів було створено глибокий візуально-смысловий образ жінки, яка впливала на хід історії й продовжує це робити в умовах сучасних викликів.

У проєкті підкреслено, що суспільне сприйняття жінки як повноцінної учасниці історичних процесів поступово змінюється, а культурні ініціативи подібного типу сприяють розширенню уявлень про жіночу ідентичність, зокрема в умовах війни. Через мистецьку форму виставка виконує не лише інформаційну, але й освітню та меморіальну функції, стимулюючи суспільне переосмислення жіночого внеску в національну спадщину.

У лютому 2024 року в мистецькому просторі Gnatiuk Art Centre (м. Житомир) було презентовано виставку в межах фотопроекту «Жінка мрії/є», присвячену жінкам-військовослужбовицям Збройних Сил України. Захід мав на меті висвітлення ролі жінок у сучасному війську та акцентування їхнього внеску в оборону держави. Експозиція репрезентувала образ сучасної українки в армії як носійки сили, мужності та фаховості. У фокусі виставки — реальні історії жінок, які, виконуючи бойові завдання поряд із чоловіками, водночас мріють про мирне майбутнє.

Фотопроект порушує питання гендерної рівності у військовій сфері, демонструючи, що військовий професіоналізм, витримка й відданість службі не залежать від статі. Героїнями світлин стали представниці різних військових

спеціальностей та звань — частина багатотисячної спільноти жінок у ЗСУ. Ініціаторами виставки виступили депутатські групи з гендерних питань «Рівні можливості» при місцевих органах самоврядування Житомирської області. Мистецька форма подачі слугує не лише засобом популяризації жіночого внеску у сферу національної безпеки, але й інструментом суспільного переосмислення традиційних уявлень про гендерні ролі.

Таким чином, виставка «Жінка мрії/є» стала важливим кроком у формуванні візуального наративу про жінок-воїтельок в українському інфопросторі, сприяючи поширенню ідей рівності, гідності та національної стійкості.

Завдяки Публічній бібліотеці імені Лесі Українки 2022 р. було видано тематичний огляд літератури про гендерну рівність в Україні, та механізми її реалізації у різних сферах нашого життя. Він демонструє збірку 20 книг, які аналізують основні поняття та концепції гендеру, міжнародних зобов'язань України в сфері захисту прав жінок, проблеми гендерної дискримінації та стереотипів, доступності правосуддя для жінок, та ролі ЗМІ у сфері гендерної рівності [16].

У бібліотечному просторі також проводяться регулярні зустрічі на базі проєкту «Жіноче коло з Тана Sribna», який дає можливість учасницям отримати професійні поради майстринь, психологічну підтримку і супровід за рукоділлям, а також участь в інших музейних і бібліотечних проєктах, ініціативах, фестивалях та активностях [35].

У 2024 році на базі бібліотеки було проведено книжкову офлайн виставку «Сильніші за війну: історії жінок, які надихають». Її було організовано у відділі краєзнавства бібліотеки до Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок і в межах всеукраїнської кампанії «16 днів проти насильства» (26 листопада – 10 грудня). Експозиція охоплює книги, що репрезентують багатовимірний жіночий досвід – від участі в Українській революції 1917–1921 рр. до ролі жінок у сучасній війні, включаючи

волонтерську, військову та громадську діяльність. В основі виставки – книжкові джерела з бібліотечного фонду, які розкривають постаті жінок, що стали символами стійкості, мужності та патріотизму.

З нагоди Дня української жінки, який відзначається щороку 25 лютого в день народження Лесі Українки – символу інтелектуальної сили, мужності та національної гідності, у науковій бібліотеці було організовано тематичну книжкову експозицію під назвою «Українська жінка – феномен, що не має аналогів у світі» [3]. Виставка мала на меті висвітлення багатовікового внеску українок у розбудову державності, збереження культурної спадщини, розвиток науки, освіти й мистецтва. Вона також репрезентувала участь жінок у війнах як у минулому, так і в умовах сучасності.

Особливу увагу приділено постатям жінок, які демонструють приклади громадянської активності, жертвовності й героїзму – як на фронті, так і в тилу. Представлена література охоплює як історичні постаті, так і сучасних героїнь, що своїми діями формують уявлення про роль жінки в українському суспільстві.

У одній із рубрик розділу Україніки Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія опублікувала статтю «Жінка зі зброєю у народній пам'яті», у якій досліджено усні та деякі письмові джерела в межах Запорозьких Вольностей, що доводять участь жінок у боях за рідну землю, а також рекомендовану літературу за темою [14].

Віртуальна книжкова виставка «Видатні жінки України» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого вшановує видатних жінок, які віддали та віддають все за розвиток суспільства, незалежність Батьківщини, наукові, мистецькі, економічні та культурні досягнення [56].

На сайті опубліковано ще одну віртуальну виставку літератури, присвячену Дню захисників та захисниць України. У ній зібрано документи, які висвітлюють історію українського козацтва, славу, трагедії та мужність

Гетьманів України та історію про незламний дух бійців армії УНР та УПА. Увазі користувачів пропонуються книги про подвиги воїнів-захисників, які сьогодні продовжують героїчні сторінки нашої історії, захищаючи Україну, та з 72 представлених документів лише 15 з них написані жінками та про них – 4 книги та 11 інтерв'ю [37].

Виставки такого типу є важливим та необхідним способом вшанування внеску жінок у захист та розвиток України. Вони висвітлюють багатогранність гендерної ролі жінок, їхнього досвіду та впливу на суспільство. Зберігають історичну пам'ять про жінок-воїтельок, які були та є свідками та учасницями ключових подій української історії, про їхню гідність, силу та патріотизм. Така форма бібліотечної роботи не лише популяризує тему жінки-воїтельки, а й активізує суспільний діалог щодо ролі жінок в історичних і сучасних трансформаціях українського суспільства.

Таким чином вони сприяють формуванню гендерної рівності та поваги до прав жінок у суспільстві, що мотивуватиме жінок до самореалізації, освіти, кар'єри, творчості та активної громадської участі.

3.2. Методологія створення тематичної віртуальної виставки

Методологія створення тематичної віртуальної виставки передбачає комплекс взаємопов'язаних етапів, які забезпечують наукову обґрунтованість, естетичну привабливість і функціональну зручність кінцевого продукту. Така виставка розглядається як один із сучасних інструментів популяризації знань, розширення бібліотечного сервісу та підтримки освітніх ініціатив у цифровому середовищі. Підготовка віртуальної виставки розпочинається з формулювання загальної концепції, що відображає тему, мету, цільову аудиторію та формат представлення матеріалів. Вибір теми зазвичай базується на актуальності події або дати, суспільному або академічному запиті, а також на наявності відповідної джерельної бази у фондах бібліотеки. Теми можуть охоплювати ювілеї видатних постатей, пам'ятні історичні події, культурні явища, результати наукових досліджень тощо.

Наступним важливим кроком є джерелознавчий пошук і добір матеріалів. На цьому етапі укладач виставки здійснює пошук документів у фондах бібліотек, електронних каталогах, цифрових репозитаріях, а також у відкритих наукових базах. До матеріалів можуть входити книги, статті з періодичних видань, архівні документи, ілюстративні матеріали, відео, аудіофайли, рукописи чи інші ресурси, що мають відношення до теми виставки. Важливо забезпечити репрезентативність добору: матеріали повинні відображати різні аспекти теми, зберігаючи при цьому наукову достовірність і тематичну цілісність. Для кожного обраного джерела складається бібліографічний опис, коротка анотація або тематичний коментар.

Після збору матеріалів здійснюється логічне структурування експозиції. Матеріали розміщуються у віртуальній площині в такому порядку, щоб забезпечити поступовість ознайомлення, логічність переходів, зручність навігації. Технічна реалізація віртуальної виставки залежить від платформи, на якій вона буде розміщена. Якщо виставка готується для сайту бібліотеки, то використовуються доступні CMS-системи (наприклад, WordPress), що дозволяють створити окрему сторінку або розділ з необхідними мультимедійними елементами. Часто використовуються PDF- або презентаційні формати, які адаптуються для перегляду на різних пристроях.

Однією з ключових складових методології є розробка супровідного текстового контенту. Супровідні тексти повинні бути лаконічними, інформативними, написаними зрозумілою мовою з дотриманням наукового стилю. Для посилення зацікавлення іноді додаються цитати з джерел, фрагменти або уривки. Водночас віртуальна виставка повинна залишати простір для візуального сприйняття і не перетворюватися на суцільний текстовий масив.

Віртуальна виставка – це не лише форма представлення інформації, але й освітній інструмент, що сприяє формуванню критичного мислення, навичок інформаційного пошуку, вивченню джерел і популяризації читання. Кожна

така виставка є своєрідною культурною подією, яка зберігає пам'ять, актуалізує знання й розширює доступ до інтелектуального надбання.

З метою популяризації архетипу жінки-воїтельки у сучасному українському культурному інфополі було створено віртуальну виставку «Жінка-воїн у сучасній українській літературі», яку розміщено на сайті бібліотеки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Вона презентує двадцять одну книжку українських письменниць та письменників, у яких розповідаються долі жінок під час війни.

Виставка спрямована на висвітлення історичного та сучасного образу жінки-воїтельки в українській культурі та суспільстві. Представлені книжки охоплюють різні жанри – художню прозу, документалістику, біографії та публіцистику, що дозволяє багатогранно розкрити тему участі жінок у війні. Книжки виставки містять аналіз образів головних героїнь, їхні мотивацію та роль у воєнних подіях. Увагу приділено жіночій перспективі війни, зокрема їхньому досвіду виживання, втрат, боротьби та надії.

Зібрані книги частково представлені в бібліотеці університету. Віртуальна виставка сприятиме збереженню та популяризації образу жінки-воїтельки як важливого елемента національної культури. Вона не лише висвітлює історичні та сучасні аспекти теми, а й стимулює формуванню культурного дискурсу навколо ролі жінки у військовій справі, зміцнюючи національну пам'ять та ідентичність.

Висновки до розділу 3

Дослідження образу жінки-воїтельки у контексті виставкової діяльності культурних установ підтверджує суттєві трансформації як у самій системі культурної репрезентації, так і в уявленнях про гендерні ролі, зокрема в умовах воєнного стану. Аналіз літературних, художніх, фото-документальних

та віртуальних виставкових практик дозволяє стверджувати, що сучасна Україна переживає важливий етап формування нового символічного коду.

По-перше, варто наголосити на багатовекторності культурних ініціатив, що спрямовані на висвітлення теми жінки на війні. Виставки художніх творів, фотографій, фрагментів літературних текстів чи біографічних оповідей – усе це творить різні рівні сприйняття жіночого героїзму. У кожному із представлених форматів реалізується окрема функція: емоційна (через художні образи), документальна (через фотографії), наративна (через літературні джерела) та просвітницька (через бібліотечно-інформаційні ресурси). Разом вони формують комплексне уявлення про жіночу присутність у сучасній війні.

По-друге, важливим є те, що виставкова діяльність не лише репрезентує жінку як воїтельку, а й водночас у різний спосіб формує суспільну думку про допустимість і, більш того, необхідність жіночої участі в обороні країни. Сучасні проєкти чітко демонструють, що героїзм не має статі, а патріотизм є універсальною категорією.

По-третє, продемонстровані індивідуальні історії, які не лише викликають співпереживання, а й стимулюють глядача до переосмислення власного ставлення до війни, служби, жертвовності. Завдяки таким експозиціям формується візуальний архів українського спротиву, де жінки займають центральне місце не лише як об'єкти зображення, а як героїні сучасності.

Також заслуговує на увагу факт включення бібліотек до формування гендерно чутливого дискурсу. Зокрема, тематичні огляди літератури, публічні лекції, дискусії, читацькі клуби та віртуальні виставки стають своєрідними освітніми майданчиками, де обговорюється не лише фігура жінки-воїтельки, а й ширший спектр питань: права жінок, гендерна рівність, участь у політичному житті, рівність можливостей у військовій сфері. Таким чином, бібліотечна та музейна робота набуває трансформаційної сили.

У віртуальному просторі, зокрема в межах онлайн-виставок, тема жінки-воїтельки продовжує розвиватись у нових форматах. Це дозволяє подолати

просторові обмеження та зробити матеріали доступними для ширшої аудиторії. Віртуальні платформи створюють умови для взаємодії, рефлексії, критичного осмислення образів.

Таким чином, виставкова діяльність як форма культурного вираження є надзвичайно важливим чинником актуалізації теми жінки-воїтельки в суспільному дискурсі. Вона сприяє збереженню пам'яті, формуванню ідентичності, підтримці морального духу, а також посиленню гендерної справедливості в умовах національної боротьби за незалежність. Образ жінки-воїтельки трансформується з історичного винятку на культурну норму, стаючи символом незламності, гідності й внутрішньої сили.

Зрештою, можна стверджувати, що виставкові культурні ініціативи, спрямовані на популяризацію образу жінок-воїтельок, виконують низку важливих функцій:

- соціальну, оскільки впливають на суспільну думку;
- виховну, адже формують нові цінності для молодого покоління;
- історичну, зберігаючи правдиву хроніку війни.

Образ жінки-воїтельки в культурному просторі – це не лише про боротьбу на полі бою. Це про внутрішню боротьбу з упередженнями, про силу духу, про здатність творити майбутнє навіть у найтемніші часи. Виставкова діяльність допомагає цю боротьбу зробити видимою – через тексти, образи, світлини та історії.

Отже, архетип жінки-воїтельки в сучасному культурному дискурсі не обмежується виключно військовою тематикою. Йдеться не лише про фізичну присутність жінки на фронті, а й про її щоденну боротьбу із суспільними стереотипами, про зусилля з подолання гендерної упередженості та про збереження людяності у жорстких умовах війни. Такий образ втілює водночас і міць, і вразливість, адже жінка, яка бере участь у воєнному чи волонтерському русі, не лише чинить опір агресорові, а й творить нові смисли для майбутнього покоління, уособлюючи гідність, витривалість і віру в перемогу.

У цьому контексті виставкова діяльність виступає дієвим інструментом репрезентації жіночого воїнського досвіду. Через експозиції, що включають візуальні матеріали, мистецькі твори, біографічні свідчення й документальні артефакти, відвідувачі мають змогу глибше усвідомити багатогранність ролі жінки в умовах війни. Виставки перетворюються на простір відкритого діалогу між минулим і сучасним, між індивідуальними долями та колективною пам'яттю, роблячи видимою ту боротьбу, що часто лишається непоміченою – боротьбу за право бути почутою, за визнання та за місце в історії.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дозволило сформулювати такі висновки:

Архетипи є глибинними структурами свідомості, властивими кожній людині та культурі, що впливають на наші емоції, мислення та поведінку. Вони проявляються у вигляді образів, сюжетів і символів, які зустрічаються в міфології, релігії, фольклорі та мистецтві різних народів. Як універсальні моделі, архетипи повторюються в історії людства незалежно від культурних чи географічних меж, формуючи сприйняття світу та взаємодію з ним. Вони є невидимими силами, що визначають наше ставлення до себе, суспільства та історичних процесів. У сучасному контексті архетип жінки-воїтельки набуває особливого значення, відображаючи боротьбу за рівноправність, роль жінок у військових конфліктах та їхній внесок у формування національної ідентичності.

Героїні сучасної української літератури, зокрема у творах Анни Шили, Ольги Кашпор, Анастасії Федченко, Євгенії Подобної, Тамари Горіха Зерня, Валерії Бурлакової, Надії Сухорукової, Тетяни Касьян, Ірини Никорак, Вікторії Покатіс, Валентини Розуменко, Міли Іванцової, Валерії Суботіної, Наталії Лелюх, Ірини Говорухи та Юлії Ілюхи, переживають важливу трансформацію із традиційного стереотипного образу жінки-берегині у більш різноманітний та динамічний тип – жінки-воїтельки. У ході дослідження було з'ясовано, що еволюція образу жінки в літературі не лише сприяє подоланню гендерних стереотипів, але й розширенню можливостей для жінок у різних сферах життя. Поява нового типу жіночого образу в літературі сприяє її розвитку як інструменту відображення соціокультурних та гендерних проблем суспільства. Стимулюючи таким чином усвідомлення та визнання ролі жінок у сучасному українському суспільстві, їхнього внеску у його культурний та інтелектуальний розвиток. Вивчення та аналіз теми є не просто актуальним, а гостро необхідним задля розуміння сучасної динаміки та тенденцій у формуванні гендерної рівності, зокрема у військовій діяльності. Подальший науковий аналіз та дослідження образу жінки-воїтельки є суспільно важливим,

адже введення теми у науковий обіг допоможе зрозуміти та врахувати усі аспекти проблем досягнення гендерної рівності не лише на сторінках літератури, а й у реальному житті.

Жінки й сьогодні продовжують боротьбу за незалежність України. Як волонтерки, вони забезпечують все необхідне для підтримки передової та тилу, як парамедики та лікарки, рятують поранених, як рідні, роблять все можливе і неможливе, щоб звільнити своїх ув'язнених близьких. А як медійні особи, агітують людей здавати кров, організовують збори, створюють благодійні проекти тощо. Таких героїнь тисячі. Читаючи повісті, нариси, збірки чи щоденники, ретельно вивчаючи фотографії з місць подій та інші матеріали, ми маємо можливість краще осягнути своїх героїнь. У ході роботи було досліджено важливість та актуальність опису та подальшого висвітлення у творах жінок воїтельок, які своєю силою, впевненістю у собі показують той тип героїнь, які не лише захищають свої права, але й активно беруть участь у суспільному житті, в тому числі й у військовій справі.

Виставкова діяльність культурних установ відіграє вагомую роль у контексті популяризації образу жінки-воїтельки у сучасній українській культурі. Під час дослідження було з'ясовано, що завдяки інсталяціям та доречним експозиціям, зокрема у Національному музеї літератури України, Публічній бібліотеці імені Лесі Українки, Дніпропетровській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія, Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого, користувачі не тільки знайомляться із різноманітними творами за тематикою, але й мають змогу осмислити роль жінок у воєнному контексті. Виставки є важливим інструментом формування гендерної свідомості, розширення культурного розмаїття та виховання покоління, яке поважатиме жінок та їхній внесок у сучасне суспільство. Підтримка та розвиток подібних виставкових ініціатив, зокрема й через створення віртуальних книжкових збірок, сприяють розвитку сучасного українського інфополя та формуванню гендерної рівності в суспільстві.

Виконуючи завдання, ми вийшли на більш широкий спектр. У процесі виконання поставлених завдань дослідження стало очевидним, що розгляд образу жінки-воїна в сучасній українській літературі виходить за межі традиційного архетипу. У сучасному культурному контексті відбулася еволюція цього образу – від міфологізованої або історичної фігури жінки-воїна до складнішого й глибшого архетипу жінки-воїтельки. Цей архетип поєднує в собі не лише риси сили, мужності та здатності до опору, а й внутрішню вразливість, емпатію, материнство, травматичний досвід і здатність до трансформації болю у дію. Така еволюція свідчить про формування нового типу героїні в національному наративі, яка стає символом незламності, стійкості й водночас людяності в умовах війни.

Дослідження образу жінки-воїтельки як архетипу національної ідентичності розкриває глибоко багатозаровий і символічно насичений феномен, що поєднує в собі історичний досвід, культурну пам'ять та гендерний дискурс. Теоретичний фундамент, закладений у цьому розділі, підкреслює міждисциплінарний характер цієї теми та необхідність її аналізу на перетині гуманітарних галузей, зокрема культурології, гендерних студій, соціології.

Аналіз сучасного інформаційного поля дозволяє зробити висновок, що архетип жінки-воїтельки набуває особливої ваги в українській культурі та суспільстві в умовах війни. Його активна репрезентація у медіа, літературі, мистецтві та соціальних ініціативах сприяє не лише героїзації жінки-захисниці, а й формуванню нового національного образу — багатогранного, людяного, стійкого. Через інструменти масової комунікації суспільство отримує доступ до історій жінок, які воюють, рятують, підтримують і перетворюють власний травматичний досвід на ресурс спротиву.

Такий архетип не лише руйнує усталені гендерні стереотипи, а й виконує важливу соціокультурну функцію: він зміцнює відчуття єдності, символізує здатність нації до самозахисту та підкреслює рівноцінну участь жінок у боротьбі за незалежність. У цьому контексті популяризація образу жінки-воїтельки набуває значення не просто як медійна чи художня репрезентація, а

як потужний інструмент впливу на національну свідомість, історичну пам'ять та суспільні цінності.

У сучасному військовому та культурному інфополі репрезентація образу є своєчасним та критично важливим. Це слугує ключем до розуміння ширших тенденцій в еволюції гендерних відносин, особливо в контексті оборони та національної безпеки. Недостатня увага науковців до цієї сфери ризикує залишити поза увагою ефективні стратегії військової модернізації, кадрової політики та інклюзивного лідерства. Крім того, це сприяє постійному невизнанню можливостей, внеску та унікальних перспектив, які жінки привносять у збройні сили. Зараз, коли національна ідентичність українського народу активно формується під тиском зовнішніх загроз, репрезентація жінок-військовослужбовиць у літературі, журналістиці та мистецтві символізує як трансформацію, так і стійкість. Аналіз цих репрезентацій дозволяє глибше зрозуміти, як гендерні ролі переосмислюються під час конфлікту і як участь жінок у військовій службі кидає виклик традиційним патріархальним нормам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «НЕНАЗВАНА ВІЙНА»: Антологія актуальних українських п'єс. URL: <https://kurbas.org.ua/news/nenazvana-viuna/nenazvana-viuna.html> (дата звернення: 21.05.2025).
2. Euripides. *Medea and Other Plays* / transl. Philip Vellacott. Penguin Classics, 2004. 208 p.
3. Lib. «Українська жінка – феномен, що немає аналогів у світі» – книжкова виставка до Дня української жінки – Наукова бібліотека. *Наукова бібліотека – Білоцерківського НАУ*. URL: <https://library.btsau.edu.ua/2025/02/26/українська-жінка-феномен-що-немає-ан/> (дата звернення: 21.05.2025).
4. Rashmi R., Govind B. Exploring Mythic Archetypes and Cultural Identity in the Plays of Girish Karnad. *International Journal of Language, Literature and Culture*. 2023. Vol 3(4). P. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.22161/ijllc.3.4.4> (дата звернення: 21.05.2025).
5. Байдак М. С. Жіночі образи з часу Великої війни у висвітленні та інтерпретації галицьких письменників. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2016. Вип. 45 (1). С. 166-172.
6. Башкирова О. М. Гендерні художні моделі сучасної української романістики : дис. ... доктора філологічних наук : 10.01.06, 10.01.01. *Київський університет імені Бориса Грінченка*. Київ, 2019. 464 с.
7. Бондарева О. «Закрите небо» Неди Нежданої: війна, пам'ять, травматичний жіночий досвід, усвідомлена деколоніальність. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2023. № 21. С. 14–25.
8. Бондарева О. Сучасна українська military-драма / Олена Бондарева // *Кіно-Театр*. 2023. № 4. С. 8-10.
9. Бурлакова В. *Життя Р.С.* Київ : Темпора, 2016. 94 с.

10. Виставкова діяльність – інформаційне обличчя публічної бібліотеки : методичні поради / КЗ «ОУНБ ім. Тараса Шевченка» Черкас. обл. ради ; уклад. Т. Горда. Черкаси, 2014. 24 с.
11. Від традицій до інновацій: сучасні моделі книжкових виставок: метод. рекомендації / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2013. 24 с.
12. Ворожбит Н. Погані дороги. Київ : Видавництво Анетти Антоненко, 2021. 96 с.
13. Герасимчук Т. Книжкова виставка як засіб інформаційного впливу на читача // Шкільний бібліотекар. 2017. №12. С. 5-11.
14. Глоба Т. Жінка зі зброєю у народній пам'яті. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія*. 2022. URL : <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=3&idg=46> (дата звернення: 21.05.2025).
15. Говоруха І. Плахта. Київ : Саміт-Книга, 2022. 393 с.
16. Денисова С. О. Гендерна рівність огляд літератури / Бібліотека ім. Лесі Українки для дорослих м. Києва. 2022. 8 с.
17. Драматургія / О. Є. Бондарева // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-21690> (дата звернення: 21.05.2025).
18. Духневич, Н. Книжкові інсталяції в шкільній бібліотеці / Н. Духневич // Шкільний бібліотекар. 2017. №10. С. 2-3.
19. 3 життя воїнів: у музеї літератури – фотовиставка «Погляд». *КАШТАНnews*. Київ, 2023. URL: <https://www.kashtan.news/z-zhyttia-voiniv-u-muzei-literatury-fotovystavka-pohliad/> (дата звернення: 21.05.2025).

20. Захарова Н. Виставкова діяльність бібліотек як елемент інформаційного обслуговування / Н. Захарова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2014. – Вип. 39. – С. 467-474. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000001759> (дата звернення: 21.05.2025).
21. Захарова Н., Серeda Т. Соціокультурна діяльність Національної бібліотеки України імені ВІ Вернадського в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені ВІ Вернадського*. 2023. С. 114-124.
22. Іванцова М. КИЇВ. ЖІНКИ. ВІЙНА. Київ : Креативна агенція «Артіль», 2023. 226 с.
23. Касьян Т. Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни. Київ : Лабораторія, 2023. 216 с.
24. Кашпор О. Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери. Київ : Основи, 2015. 224 с.
25. Крупка М. А. У кожного покоління своя війна: образ жінки-солдата в сучасній літературі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. №67 (1). С. 251-260.
26. Лагутіна В. Організація та керівництво виставковим процесом на прикладі виставки живопису «Золота». *Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва*. URL: <https://www.cultura.kh.ua/uk/materiali/2801-organizatsija-ta-kiruvannja-vistavkovim-protsesom-na-prikladi-vistavki-zhivopisu-zolota> (дата звернення: 21.05.2025).
27. Лелюх Н. ЖінкаUA. Київ : Колесо Життя, 2024. 128 с.
28. Мої жінки / Ю. Ілюха та ін. Київ : Білка, 2024. 160 с.
29. Никорак І. Сильні Жінки Сильної Країни. Київ : Arm Women Now, 2024.
30. Образно-діалогова виставкова робота та застосування концепції мерчандайзингу у бібліотеці для дітей / Методичні рекомендації /

- укладач Н. О. Шахневич. Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач». Запоріжжя, 2020. 20 с.
31. Організація виставки в бібліотеці : методичні рекомендації / Комунальний заклад культури «Донецька обласна бібліотека для дітей»; уклад. М. Л. Шевцова. Маріуполь, 2019. Вип. 1. 20 с. (Серія: Кейс бібліотечних порад).
  32. Подобна Є. Дівчата зрізають коси. Київ : Люта справа, 2018. 346 с.
  33. Подобна Є. Її війна. Харків : Vivat, 2024. 288 с.
  34. Покатіс В. Незламні. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 336 с.
  35. Проєкт «Жіноче коло з Tana Sribna». *Публічна бібліотека ім. Лесі Українки*. 2023. URL: <https://lukl.kyiv.ua/proyekt-zhinoche-kolo-z-tana-sribna/> (дата звернення: 21.05.2025).
  36. Публічна бібліотека імені Лесі Українки, м. Київ. Книжкова виставка «Сильніші за війну: історії жінок, які надихають». Facebook. URL : <https://surli.cc/opraxm> (дата звернення: 21.05.2025).
  37. Путіліна С. До Дня захисників і захисниць України. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=1123> (дата звернення: 21.05.2025).
  38. Розуменко В. Вільні Полонянки. Київ : Саміт-Книга, 2023. 360 с.
  39. Садовенко С. М. Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури: монографія. Київ: НАКККіМ, 2019. 356 с.
  40. Сливка О. В. Виставкова діяльність бібліотек. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Виставкова%20діяльність%20бібліотек> (дата звернення: 21.05.2025).
  41. Снігур В. Жінки, які склали виклик долі та суспільству, у виставковому музейному проєкті «Осанна жінці» – Нетішин.City. *Нетішин.City*. URL: <https://netishyn.city/articles/300662/zhinki-yaki-sklali->

- [viklik-doli-ta-suspilstvu-u-vistavkovomu-muzejnomu-proyekti-osanna-zhinci](#) (дата звернення: 21.05.2025).
42. Старожицька М. Котел. Київ, 2016. URL: <https://novynarnia.com/2016/12/24/kotel-p-yesa-mariyi-starozhitskoyi/> (дата звернення: 28.03.2025).
  43. Суботіна В. Полон. Харків : Фоліо, 2024. 256 с.
  44. Сухорукова Н. #Маріуполь #Надія. Київ : Лабораторія, 2023. 224 с.
  45. Тамара Горіха Зерня Доця. Київ : Білка, 2019. 285 с.
  46. Трофименко Т. 7 типів жіночих образів сучасної української літератури: у чому сила, сестро? *Повага*. 2017. URL: <https://povaha.org.ua/7-typiv-zhinochyh-obraziv-suchasnoji-ukrajinskoji-literatury-u-chomu-syla-sestro/> (дата звернення: 21.05.2025).
  47. Федченко А. Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами – видимими і невидимими. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 200 с.
  48. Федченко А. Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами – видимими і невидимими. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 200 с.
  49. Філоненко С. О. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х років XX століття : монографія. Київ, Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. 156 с.
  50. Філоненко С. О. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. ЛАНДОН-XXI, 2011. 430 с.
  51. Філоненко С. О. Новий тип героїні української жіночої прози 90-х років XX століття: проблема самореалізації жінки через творчість. *Сучасний погляд на літературу*. 2006. Вип. 10. С. 239-250.
  52. Філоненко С. О. Феномен жіночої прози в українській літературі. *Українська мова та література*. 2008. № 22-24. С. 59-60.

53. Хамедова О. А. Гендерний дисплей української преси 1920-1930-х років: репрезентації та інтерпретації : монографія. 2022. С. 447.
54. Хамедова О. А. Західноукраїнський часопис «Жіночий голос» (1931–1939): версія соціалістичного фемінізму. *Інтегровані комунікації*, (8). 2019. С. 67-73. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2019.2.8> (дата звернення: 21.05.2025).
55. Хамедова О. А. Фемінізм і комунізм: специфіка взаємодії в західноукраїнському медійному дискурсі 1920–1930-х років Синопис: текст, контекст, медіа (26(3)). 2020. С. 98-107.
56. Царан Т. М. Видатні жінки України. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=1108> (дата звернення: 21.05.2025).
57. Шила А. Жінка війни. Харків : Фоліо, 2018. 316 с.
58. Шульга О. О. Жіночі образи в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки» // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. Запоріжжя, 2020. № 1. Ч. 2. С. 198-203.
59. Шульга О. О. Образ жінки-воїна в історичній повісті «Крутіж» Б. Лепкого // Сучасна філологія : тенденції та пріоритети розвитку : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (22-23 травня 2020 року). Одеса, 2020. Ч. I. С. 42-47.
60. Шульга О. О. Особливості характеротворення жіночих образів у романі І. Ле «Хмельницький» // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. Запоріжжя, 2015. № 1. С. 338-344.
61. Шульга О. О. Типи жіночих образів в українській романістиці про козацтво: канони, модифікація, еволюція : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2021. 19 с.
62. Яценко О. О. Тип жінки-борця Козацької доби в українській літературі XIX–XX ст. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Луганськ, 2013. Т. 1. № 4 (263). С. 187-196.

63. Яценко О. О. Типи жінок-матерів Козацької доби в українській літературі кінця XIX–XX ст. // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. Запоріжжя, 2013. № 2. С. 158-162.
64. Яценко О. О. Художня біографія жіночих постатей Козацької доби в українській літературі кінця XIX–XX ст. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Луганськ, 2013. № 22 (281). С. 222-229.
65. Яценко О. Типологія жіночих образів Козацької доби в українській літературі // Молода наука – 2012 : зб. наук. пр. студентів, аспірантів і молодих вчених. 2012. Т. 5. С. 245-251.

ДОДАТКИ

Додаток А

КИЇВСЬКИЙ
СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Жінка-воїн у сучасній українській літературі

Віртуальна виставка – підбірка української літератури,
присвяченої висвітленню образу жінки-воїна у сучасності
та в історичній ретроспективі

2025

Долаючи тишу. Жіночі історії війни Марта Гавришко

Збірка історій-сповідей жінок, які не просто бачили війну та брали активну участь у тогочасних подіях, а прожили її. Відверті розповіді про те, що означало бути жінкою під час війни. Унікальні спогади селянок та міщанок, жінок, які обіймали керівні посади в ОУН і були рядовими підпільницями.

Жіноча справа: незабуті історії учасниць підпілля ОУН станиці села Кордунів на Шумщині Галина Дазюк та Анатолій Лукашук

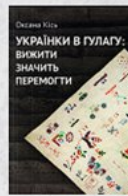
Ця книга про жіночу станицю Організації Українських Націоналістів волинського села, що діяла 1943-46 рр. На основі нововідкритих архівних матеріалів та спогадів очевидців вперше оприлюднено історії дівчат – зв'язових, санітарок, господарих – які стали активними учасницями національно-визвольних змагань за Самостійну Україну.

Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства Катерина Кобченко та Оксана Кіс

У збірнику наукових праць представлено розвідки українських та зарубіжних дослідниць і дослідників, в яких проаналізовано аспекти жіночого досвіду Другої світової війни на теренах Центрально-Східної Європи.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти Оксана Кіс

Книга є першим історико-антропологічним дослідженням повсякденного життя українок-політ'язнів ГУЛАГу. Авторка застосовує феміністський підхід до вивчення жіночого минулого, аналізує особисті спогади колишніх невольниць та офіційні документи, докладно висвітлюючи різні сторони табірнього повсякдення українських жінок.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери Ольга Кашпор

Ця книга є спробою панорамного погляду на перебіг воєнних подій на Донбасі 2014-2015 рр. у баченні журналістів телевізійної служби новин.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

Дівчата зрізають коси Євгенія Подобина

Ця книга - це спогади 25 жінок-воєнок, які брали участь в російсько-українській війні у складі збройних сил України та добровільних підрозділів у 2014-2018 рр. як стрільки, кулеметниці, медики, мінометниці, снайперки та ін. У спогадах йдеться про бойові операції різних років на Луганщині та Донеччині, про звільнення українських міст та сіл від окупантів. Розповіді доповнені фотографіями із зони бойових дій.

Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни Тетяна Касьян

Книжка громадської активістки Теті Касьян «Наше. Спільне. Як зберегти в собі людину під час і після війни» наповнена історіями як людей не публічних, так і медійних особистостей нарівні з іншими. Чи усвідомлювали можливість повномасштабного вторгнення, чи складали тривожні валізи, де були напередодні 24 лютого...

Доступно у бібліотеці КСУБГ

#Маріуполь #Надія Надія Сухорукова

Місяцями весь світ у прямому ефірі спостерігав, як російська армія знищує Маріуполь. Не впасти у відчай авторці книжки вдалося лише завдяки власному щоденнику. День за днем вона фіксувала події у місті, яке повільно перетворювалося на попіль та руїни. Відверто і до болю емоційно, вона показує Маріуполь очима його мешканки.

Доця Тамара Горіха Зерня

Події роману розгортаються навесні-влітку чотирнадцятого року у Донецьку. Там де все починалося, там все і завершиться, коли історія пройде чергове коло, і вічний змій Уроборос знову акустить себе за хвіст. Саме тут героїня втратила родину, дім, роботу, ілюзії - і саме тут збрала уламки життя заново.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

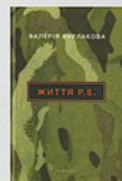
Вони перемогли. 11 історій про людей з ранами - видимими і невидимими Анастасія Федченко, Дмитро Лиховій та інші

Герої та героїні цієї книжки зазнали на війні різних втрат: хтось втратив руку чи ногу, око, чи піл черепа. У цій книжці описано 11 історій переможців і переможниць. Вони змушують плакати, сміятися, холонуть від жаху. Ця книжка не лише для людей, що бачили війну зблизька, вона - для кожного з нас.

Жінка війни Анна Шила

Книга «Жінка війни» - перше в історії України видання, де збройне протистояння на теренах нашої країни розглядається через історії жінок. Оповідання написані на основі інтерв'ю з 25 жінками - парамедиками, волонтерами, журналістами, військовослужбовцями, які вирушили на Схід боронити свою Вітчизну.

Життя Р.С. Валерія Бурлакова

Військовий щоденник санінструктора 2-го взводу 1-ї роти 1-го батальйону 93-ї ОМБр Валерії Бурлакової, яка боронить Україну від ворога. Книжка містить щемливу історію втраченого кохання, яке залишилось негасимим вогником у серці молододі жінки-бітви.

Сильні Жінки Сильної Країни Ірина Никорак

Книжка про незламних жінок, які самовіддано служать Україні в секторі оборони та безпеки. Видання містить 30 історій про мужність та силу. Ця унікальна книга описує лідерство, сміливість та незламність українських жінок, які своїми діями змінюють світ навколо.

Незламні Вікторія Покатіс

Книжка про спротив українських жінок у війні з російськими загарбниками. Видання про українок, про силу українського духу, про жіночу єдність, про стійкість, коли треба покинути домівку і рятувати сім'ю, а потім країну, про якість, які українки відкрили в собі з початком війни, про те, як вони допомагають армії та мріють відновлювати країну.

Вільні полонянки Валентина Розуменко

Книга розкриває змістовий масштаб розповідей (свідчень) шести героїнь із Донецької та Луганської областей, звільнених по обміну, який став основою художнього твору про незламних полонянок з героїчними подвигами із захисту суверенітету та територіальної цілісності України. Їх свідчення по факту незаконного утримування в катівнях підвалів, психологічного приниження та фізичного знущання.

Київ. Жінки. Війна. Міла Іванцова

Це збірка спогадів двадцяти жінок про Київ у війні. Про столицю від 2014 року і особливо після 24 лютого 2022-го. Від киянок, кримчанок, мешканок інших міст, змушених переїхати до столиці з окупованих росією територій. Безцінний приватний досвід переживання непростого періоду нашої історії.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

Полон (Восні щоденники) Валерія «Нава» Суботіна

Неймовірно динамічна, стрімка та вражаюча історія виживання та мужності в умовах надскладних випробувань. Авторка, яка перебувала в складі пресслужби полку «Азов», утримувалася у полоні протягом понад 11 місяців, переживаючи неймовірні випробування та небезпеку. Це книга про глибокий погляд у військове життя, випробування та долю багатьох, хто стикається з війною.

Жінка UA Наталія Лелюх

У цій книзі зібрані реальні історії жінок, яких авторка зустріла протягом двох років повномасштабної війни в Україні. Це її подруги, пацієнтки, це жінки, яким вона надавала медичну допомогу на деокупованих територіях і у прифронтових населених пунктах.

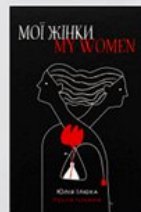
Її війна Свєнтія Подобна

У цій книжці звучать голоси двадцяти п'яти жінок – військових, медиків, волонтерок, переселенок, журналісток, – жінок, які пройшли полон або які чекають із полону найрідніших, які зазнали непоправних втрат на цій війні, але мають стільки сили й любові, що діляться ними з іншими.

Плахта Ірина Говоруха

«Плахта» – це сповідь. Розповіді про побачене та пережитимешканцями Чернігова, Бучі, Гостомеля, Ірпеня, Бородянки, сіл Київської та Чернігівської областей. Понад 250 інтерв'ю про окупацію та укріття в погребках без тепла й світла. Понад 250 оповідей про віру, мужність, відвагу. Великі здобутки і непоправні втрати. Кохання та відчай. Непохитну любов до рідної землі.

Мої жінки Юлія Ілюха

Збірка короткої прози «Мої жінки» – це голоси жінок. Голоси, які часто не чують або не хочуть чути. Голоси тих, кого брутально позбавили голосу, тих, у кого відібрали найдорожче, тих, хто витримав і боровся, і тих, хто не витримав і здався. Це короткі, емоційно напружені, брутальні й інколи нестерпно важкі історії про такий різний і однаково гострий досвід життя в часі війни.

Доступно у бібліотеці КСУБГ

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

BORYS GRINCHENKO
KYIV METROPOLITAN UNIVERSITY

БІБЛІОТЕКА

вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, Україна, 04212
Тел.: +380 44 485 21 99, +380 44 366-56-06
library.kubg.edu.ua, library@kubg.edu.ua

UNIVERSITY LIBRARY

13-B Levka Lukianenka St, Kyiv, Ukraine, 04212
Tel.: +380 44 485 21 99, +380 44 366-56-06
library.kubg.edu.ua, library@kubg.edu.ua

№ 03 від 24.02.25 р.
На № _____ від _____ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів
наукового проєкту

Середі Софії Русланівни,

здобувачки ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти, група ІБАБ-1-21-4.0д
на тему:

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХЕТИПУ ЖІНКИ-ВОЇНА У СУЧАСНОМУ
УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ІНФОПОЛІ**

Теоретичні та практичні матеріали наукового дослідження
«Популяризація архетипу жінки-воїна у сучасному українському
культурному інфополі», підготовленого для участі у Всеукраїнському
конкурсі студентських наукових проєктів із галузі «Гендерні дослідження»
пройшли достатню апробацію, засвідчують актуальність дослідження та
його результатів.

Підготовлена за результатами дослідження віртуальна книжкова
виставка «Жінка-воїн у сучасній українській літературі», презентує
анотовану добірку різножанрових видань (21 книга), присвячених життю і
діяльності українок під час воєнних дій різного часу. Віртуальна виставка
використовується у соціокультурній роботі бібліотеки Університету та
представлена на сайті.

Директор

Тетяна ОПРИШКО

